

Fattyúkiáltás

In memoriam
Esterházy János

„Gyűlölségre nevelt a sorsunk,
mi szeretetre önmagunk.”
(Győry Dezső)

1955. május 8-a, vasárnap

Miként a rendetlen gazda dobálja szénapadlására a télire valót, úgy hulltunk mi is Bory börtönének szabaduló-zárkáiba, melyet most kényszerből összenyitottak. Sokan vagyunk. A hajó-szürkére festett falakon salétrom-szakállas térképek, pedig a népi demokrácia alig tíz esztendő. A mennyezet alatt itt is van őrségnek szóló útbaigazító tábla: „Ne csak őrizd, gyűlöld is őket!” A nyiroktól porladó helységekben rokkant kórházi ágyak, selejtes ülőalkalmatosságok és kivénhedt szekrénykék hivatottak jelezni az átmenetet. Ami *közvetlenül* nem volt mögöttünk, míg most sejtetik, hogy jövőnkben már *valami* jobbra is számíthatunk. Vízcsapból toduló folyóvízre, kiegészítő színekre, asszony és gyermekmosolyokra, kereszt előtti főhajításra és tisztességes temetésekre. Esetleg egy civilizációra, már ha a második világháború után a fejlődés egyáltalán beszédtema lehet, hiszen ekkora aljassággal szembenézni nem lehet. Elfelejtteni se. A feledést, miként a semmi sem történt hitét: csak színlelni lehet. Kopaszra nyírt, asszonyölű szabadságra szomjas társaim többsége politikai fogoly, ha e fogalom fedné a valóságot. Hisz elég volt egy óvatlan mondat találkozása egy vidéki nímanggal, akit az újsütetű hatalom a politika peremvidékébe emelt. Ez utóbbinak sem humorérzéke, sem szakmaszeretete nem volt, csupán érzelem-vezérelt irigysége, amit tetézett egész életén végighúzódó kudarcokkal mintázott gátlásossága. Amikor feljelentett, nem csupán gyakorolta a ráruházott felelősséget, hanem elégtételt is vett élete valahány fiaskójáért. Amikor már a kocsmában is óvatosan kell beszélni, akkor a világ szereptévesztésbe kerül. Kivonódik a derű, a humor és az élc, marad a póre alkoholizmus és a szajhálkodás. Visszazökkenés az ember eredendő kultúrájának egyszerűségébe.

Társaim a Győzelem Napja alkalmából kihirdetett amnesztiarendelet hatásaképpen túlmozgásos dolgokat művelnek. Vannak, akik izgatottságukban reményteljes jövőt rajzolnak, néhányan kicsiny csoportokba verődve dalolnak, mások adomáznak és van néhány magamfajta, akik az ablak alatt hátukat falnak vetve a beáramló tavasz illatával előlegezik le a szabadságot. Ha lefekszem, köhögési roham kínoz, aminek végén vér gyűlik a számba. Nem akarok a küblihez vánszorogni. Ülepnyi helyemet nem adom fel, mert 54 évesen már csak ennyi van. Mellettem Petár, ez a tagbaszakadt ruszinszkoí, akinek csak a szeme beszédes. Felettem, az ablak kovácsoltvas rácsszerkezetén túl: csillag-pontos szabad ég és Istenbe vetett hitem tántoríthatatlan reménysége.

Még néhány óráig vasárnap van. Hetedik napi imámat - melyet mindenkor az ellenem vétkezők lelki üdvéért ajánlok az Úr kegyelmébe - elvégeztem. Imádkoztam, hogy az örökkévalóság küszöbén lelkük megtalálja a hitet. Tiszta lélekkel, őszinte hittel fohászkodtam

a félrevezetettekért, az önbecsapás áldozataiért, az elgyávultakért, a mindig túlélő haszonlesőkért és a világ valamennyi Antikrisztusáért, kiket olykor Fenevadnak is hívtak. A mi időnknek kettő is jutott, kiket – miként Jézust Isten fiának tartjuk, úgy őket - a Sátán emberi megtestesüléseinek hihetünk. Hitler és iszamos fajelmélete egyik oldalon, a másikon Sztalin világhatalmi pánszlávizmusa. Egyiptéjű Isten-tagadó ikrek voltak ők. Ha fogatlan inyemmel mosolyoghatnék, ha ötven millió ember lelke - kik időnek előtte az Úr színe elé kényszerültek - engedné a gúnyt, úgy azt mondanám: Európában Wagner, Szibériában a savanyú uborka és a sózott hal. Ám ha következetes vagyok, akkor látom Tolsztoj Leót és Csajkovszkijt, vele szemben Auschwitz krematóriumait, aranyszerző fogtépésekkel és élveboncolással. Auschwitz pokoltüze mellett azért az I. G. Farben vegyi üzem kéményei is füstölögtek, amikor még az egész világra kiterjedő, minden szinten létrejövő egységesülési folyamatokról szó sem volt. Az igyekvő nagytőke gyorsan kialakította a maga nemzetek feletti haszonkulcsát. Miként a Gulag is. Uralkodása során nemcsak ledarálta az ellenségnek kinevezett, ám értékkel bíró embertesteket, de előbb megtermeltették velük a Birodalmak anyagi és szellemi alapjait, amivel sem győzni, sem jól sáfárkodni nem tudtak. Testi gyengeségtől elnehezült szempilláimon látom az eljövendő időt, amikor egymásra talál az I. G. Farben és a Tajga mélyének kincse. Mi pedig – lobbanékony nemzetfélők – úgy fogunk mutatni a nagytőke sunyi mosolyú parolájának félárnyékos fényképén, mint megmosolyogni való, gyermekjárókában hancúrozó legénykék, akik bár kitűnőek és hősiések, de mindenképpen háttérszereplők maradunk. Meglehet: másra már nem is vagyunk alkalmasak. Hízelegtek, édesgettek bennünket a járóka minden sarkából, de ha a felügyelők figyelmetlensége, következetlensége vagy önérdekük úgy kívánta: hát kezünkre csaptak, és azt mondták, hogy „mi” vagy „ők”. Azt a szót, hogy „mindannyiunkért”, azt nem mondták, mert nem ismerték.

A börtönévek célirányos embertelenségbe taszító lélekpróbáin keresztül, olykor vonszolva, kínban kúszva, de közelebb kerültem az Úrhoz. Mikor még testem felett szabadon rendelkeztem, úgy minden nagybőjti időszakot Manrézában töltöttem, miképpen Loyolai Szent Ignác. E lelkigyakorlatokon megszabadultam a földi hiúságoktól és előítéletektől, lelkem közelebb került az Úrhoz. Egyre biztosabban éreztem, hogy milyen jelentősége van a földöntúli kérdésekkel való foglalkozásnak, miként az emberi lélek magabaszállásának. Az Európát széttró két háború közt magam sem gondoltam, hogy lesz egy hosszú idő, amit akár Manrézában is tekinthetek. Magam vagyok az Úrral, a többiek a Fenevad árnyékából lesnek. Táplálékom csekély s az öntudatlan álom is kerül. Elsőbb külső kényszer miatt, később egészségem tette lehetetlenné. Ám hitemből merítve erőt megtanultam, hogy miként léphetek ki a valóságból s térhetek át egy különös dimenzióba. Elmélyült imáim zsolozsmás zsongása éteri magasságokba emelt, éreztem a lebegés boldogságát, a Teremtő édes-meleg-sárga auráját, ahonnan belátom a múltat és a jövőről is képet kaptam. A jövendőtől boldogabb nem lettem, csak kétségeim erősödtek, olykor már hite hagyottnak éreztem magam. Ilyen pillanatokban újra és újra felhorgadt bennem, hogy kiáltó magunkra hagyatottságunk feloldhatatlan. Az emberek felejtik Jézust, az értünk példamutatót, és felejtik Istent is. Vele együtt tompul el az „emberi hang”, az ószövetségi próféták mély közösségi elkötelezettsége. Helyébe cifrázkodó cafrangok, hazug, ünnepinek mondott szólamok kerültek, amik már rég nem a szeretetről és a megértésről szólnak, hanem mesterkedésekről és harcászatról.

Április 20-án múlt tíz éve, hogy utazója lettem az új idők hitetlenjeinek katakombáiban. S hogy induláskor mégse érezzem magam egyedül, hát munkatársaimat is mellém rendelték egy időre. Neumann Tibor, Csáky Mihály, Teszár Béla, Jabloniczky János, Párkány Lajos, Bőjtös József, Vircsik Károly, Szüllő Sándor, Birnbaum Frigyes, Lászlóffy Ferenc.

Már névről ismerem Csehszlovákia összes börtönparancsnokát. Akit nem, az épp váltotta a „nép ellensége” néven meghirdetett utálkozó-verseny helyi győztesét. Menet közben

volt pár ezer kilométeres kitérő is, aminek előszobája Moszkva volt, a Lubljanka. Ottani mértékkel mérve is tisztességesen csattogott az orosz kancsuka. Napokig sötétzárkában voltam, aztán vallatóim éles fényű irodákba rángattak, ahol alapos verésekben részesültem. Fájdalomtól és vakságtól gyötörtén löktek vissza a sötétségbe, ahol feleszmélve egy svéd diplomatával, bizonyos Raul Wallenberggel folytattam diskurzust. Fogva tartóim rajtam való munkálkodása eredménnyel járt: „Nevezett 1932-36-ig a Magyar Párt, fasiszta magyar párt központi bizottságának főtitkára volt, és aktív harcot folytatott a Szovjetunió és a kommunista párt ellen. A szlovák fasiszta parlament képviselőjeként 1935-től minden erejével elősegítette és népszerűsítette a harcot Németország oldalán a Szovjetunió ellen. Esterházy János a Magyar Párt újságjain keresztül rendszeresen, az utolsó csepp vérig való harcra buzdította a magyarokat a Szovjetunió és a Vörös Hadsereg ellen, és rágalmazta a szovjet valóságot. A Magyar Párt központi bizottsága fasiszta párt teljes egészében, mely Magyarország megszálló pártja volt, az 5. hadoszlop Csehszlovákia területén, politikai és diplomáciai hírszerzéssel foglalkozott Magyarország és Németország javára, amit alátámaszt Esterházy János 1945. június 28-i vallomása és az egyéb hivatalos dokumentumok.” A pártomhoz és hozzám ragasztott bolsevik titulusok vallanak igazán „önvallomásomról”.

Így megtisztelve és testileg elgyötörve megpihenhettem a 66-os zárkában, ahol egy apró orosz lett a társam. Kicsiny szemében nagy tüzek lobogtak. Amolyan íróember volt, akiből Oroszországban száz számra van. Szolzszenyicinnak hívták. Páros napokon ő, páratlanokon én vittem ki a küblit. A „Börtön Szabályzat” alapján tanította meg velem az orosz nyelvet, melyet immár kilencedikként tudhatok magaménak. Meglehet elégedett volt a szorgalmammal, mert búcsúzásul három kenyérből készített gombot ajándékozott nekem, mivel minden ruhakapcsomtól megfosztottak. Suttogó beszélgetéseink lázasan igazodtak addig ismert világomhoz, amiről azt remélem, hogy nem volt hiábavaló. Aztán a moszkvai kancsuka - melynek ezer apró körmét megismertem - a Táborok Főigazgatósága elnevezésű közintézménybe sorolt, melyet a sokszori használat Gulagra koptatott. Ennek általam felkeresett részlegei a Komi Köztársaságban volt, a sarkkörön túl, a Knyaz-Pogót melletti munkatábor, a rakpaszi tábor, majd a Szangradok-Protok-i átnevelő intézet és kórház.

Mozdulnék, mennék egyik társaságtól a másikig, bár most nincs szükség a vigasztalásra és bátorításra – inkább békéltető öröme -, de igen gyenge vagyok. Petár a támaszom. Mozgásommal takarékoskodom, hogy maradjon még jártányi erőm: viszontlátni Nyitraújlakot, bár tudom, örömöm nem telik majd benne. A 18. században épült, „U” alakú fehér kastélyunk ablakait szürke kő keretezi, szemeit zöld zsalugáter fődte. Most többszörösen kifosztva áll. Szégyenében még a vadszőlő is levált róla. Ha tekintetemet elaljasodott világunkból visszavonom, látom a kovácsoltvas nagykaputól szelíd ívekkel göndörödő kavicsos utat, ami óvatosan kerülgeti az évszázados fákat. Az út végén az oszlopos, erkélyfedte kocsifeljáró és a főbejárat. Belül, a fehér kőlappal borított előtérben keskeny vörös szőnyeg fut a sötét színű, rézkilincses ajtókhöz. Mögöttük ebédlő, könyvtárszoba, nagy szalon és a belőle nyíló, általunk csak „arany szobának” nevezett budoár és dohányzószoba. A folyosó végén széles lépcső kínálja magát az emeletre indulóknak. A földszinti helységeket XV. Lajos korabeli faburkolat és genovai selyemtapéta díszíti.

A vázákban mindig volt virág.

A nagy szalon üvegezett ajtajából a fákkal szegélyezett gyepet látom, középpont a fenséges tulipánfa, melynek virágai júniusban nyílnak. A félgömb levelei ősszel aranyárgára változnak, majd az idő komorodtával dohánybarna színűre mélyülnek. A királyi fa szolgálólányai: a vörös színben pompázó szilvia. A fa fölötti távolban a Nyitrát uraló kékes színű Zobor hegy, körülötte, mint hullott levelek kuksolnak a zöld dombok.

A *felszabadító* Tajga-i Horda *megszabadította* a falakat a tapétától és a faberakásoktól, miként szorgos helyi komiszárjai széttáncolták a Rózsakertet és révült mámorukban gúlába hányták a könyvtárszobát, hogy méltók lehessenek minden idők

mindenkori fasizmusához. Vae victis! „Jaj a legyőzötteknek!” Nem is sejdítették, hogy abban a máglyarakásban ég el maradék emberségük, a világ embersége és az ószövetségi szeretet! Elméjüket felitta a győzelem mámore - jöhettek a környék kisügyesei! Leemelték az aranykeretes tükröket, küszködve cipelték a pohárszékeket, tálalókat, ívelt lábú asztalainkat, s amikor már csak a rabolhatatlan „kultúrával átítatott” nemes aer maradt, rátaláltak a fehér, virágfüzérrel díszített fajansz cserépkályhákra. Amikor azonban felvidéki magyarjainktól, zsidóinktól, németeinktől térítés nélkül rekvirált házaikban konyhai spórt építettek volna belőlük, akkor, csupán csak akkor döbrentek rá, hogy a gömbölyített csempékből nem lehet egyenes oldalú fűtőtestet alkotni. Így lett a fajanszból sárkerülő burkolat a hidashoz vagy alapozási törmelék valamely faljában. Soha nem érezték egy mesterember vívódását az alapanyag felett! Képzelőerő nélküli kisinások maradtak, akik a mestervizsga közelébe sem jutottak! Mégis szülőházam.

Az otthoni kápolna oltára és freskókkal díszített boltívei ugyancsak Lajos korabeliek. Itt volt mindig az úrnapi körmenet harmadik stációja.

„Botlik, roskad szegény tested,
Nem bírja a nagy keresztet,
Földre sújtód, jaj én voltam,
Ki oly sokszor elborultam.

- Gondoljuk meg, testvéreim, hogy Jézus testileg bukott el, de mi lelkileg is elbuktunk! Nem is egyszer! Nagy a különbség azonban Jézus elesése és a mi elbukásunk között! Mi a bűneink miatt buktunk el, Jézus azonban azért, hogy bennünket bűneinkből fölemeljen!”

A vaskos falak tövében a győztesek alélt sebesültjei. Jézusom! Van még Benned erő fölemelni elaljasodott emberségünket vagy ez már az Armagedon kezdete? Mióta kiüztünk a Paradicsomból mást se tettünk, mint kerestük a helyet, ahol szörnyű szövetségben Isten ellen harcolhatunk! A föld királyai már-már megtalálták a helyet: Auschwitz és a Gulágot, de mindig vannak túlélők, akárcsak én. Testben csupán emberi árny vagyok, de szűnhetetlenül hiszem a megváltás és a megválthatóság igazát!

Nekem Nyitraújlak szülőházam szülői háza, még ha az elérzékenyült krónikák akként is említik, mint az „Esterházyak galántai ágának ősi fészke”. Idekötnek tejes emlékeim és a régi századokba indázó történetek felmenőimről, akik sóhajos életükből valamit rámtestáltak. Első fokon Apám, kinek arcára csupán festett kép formájában emlékezem, hisz négy éves voltam csak, mikor körünkből távozott. Anyám (akit mi gyerekek csak Maminkónak hívtunk), Tarnowska Erzsébet - a lengyel grófnő, akit a falubeliek szeretetük jeléül, csak „Grófkának” neveztek -, sokszor ismételte a Papa utolsó, hozzám hangzó óhaját: „Légy mindig jó magyar, fiam, kisfiam...” Sok ezer napnak kellett eltelni ahhoz, hogy megértssem a jóság fogalmát és még többnek odáig, amíg ráeszméltem a „jó magyar” fogalomkörére.

Találtam egy ideát, amit az önsorsrontó idő immáron végleg lefejezett. Tíz év óta való világom csak a borzalom stációi. Pokol-grádusok – tisztítótűz és valódi bűn nélkül. Átengedem magam a remény csillagszóró-paraszának, szégyentakaró mondatokat próbálok gyártani, amivel elfödhetném mindazt a gyalázatot, ami az ideán és rajtunk esett. Rajtunk, magyarokon és európaiakon. Csokorba kötött reményeinkkel indulok a szabadság felé, majdan az Úr ítélőszéke elé.

Amíg való világomban élhettem, úgy időmet gyakran töltöttem kedvenc pihenőhelyemen, az újlaki kert hatalmas szivarfája alatti padon. Harangra emlékeztető fehér virágbugái május-június napjaiban balzsamos illatot árasztottak, amit jótékony kehelybe zártak nagy méretű, szív alakú levelei. A kertész időről-időre erőteljesen visszavágta az ágakat, ettől a levélzet megsűrűsödött, külön-világnyi burkot teremtett. A pad álmaim és

önvizsgálatom helye volt, melyhez olykor bor és cigaretta is társult. Itt néha látszólag léhán, semmit sem téve ültem, bámultam kertünk gyönyörű élő bútorait. Engedtem, hogy érzéseim, gondolataim féktelenül szaladozzanak, játszzák önerőből gerjedő játékaikat. Máskor könyvekbe merültem vagy a napi politika hírmondóiból tájékoztam. Később, midőn a szó és érvek fegyverét kellett forgatnom a prágai parlamentben vagy különféle magyar pártokat összefogó gyűléseken kellett helytállnom; itt fogalmaztam meg hitvallásomat és taktikámat. Itt ültem 1920-ban is, 19 évesen. Legénykének öreg, embernek meg fiatal voltam. A családnak még Bibi voltam, a környezetemnek meg az ifjú „puhaállú gróf”, aki épphogy csak megtapasztalta a borotválkozást. Közel húsz évesen az embernek lobogni kellene, iramló cselekvéseket bátorítani, már ha éppen nem a viszonzatlan szerelem bánatában sínylődik. Erato nyilvánvesszői olykor-olykor megsebeztek, de mik voltak ezek gondjaim és csüggedtségem mellett!

1918. október közepén a német csapatokat legyőzték a nyugati fronton, a Monarchia hadserege szétforgácsolódott, megkezdődött az örökség bomlása. Budapesten Károlyi Mihály különbékét kért s minden kapcsolatát megszüntette Ausztriával. Galícia Lengyelország része lett, a Birodalom déli része Olaszországhoz és Szerbiához csatlakozott. 1918. október 28-án Cseh és Morvaország nyilvánította függetlenné magát, majd két napra rá a túróczszenzmártoni deklarációban a budapesti szlovák nemzetiségű parlamenti képviselők kijelentették, hogy a szlovák nemzet elszakadva Magyarországtól csatlakozik a cseh nemzethez, hogy vele együtt új államot hozzanak létre; a Csehszlovák Köztársaságot. Az elkeseredett, kifosztott, vajúdó Európa országútjain megjelentek a frontról hazatérő rongyos, önakaratukon kívül elaljasodott katonák, akik éhesek és szomjasak voltak. Éhesek voltak a húsról és a pincék mámorára, hát mindent kiterítettek. Az a Losoncról vagy Kolozsvárról bezupált kiskatona pedig, aki a messzi Oroszországból indult hazafelé - amit menetközben Szovjetunióvá kereszteltek -, mire hazaért Lučenec-ben és Cluj-ban találta magát.

Gróf Tisza Istvánt meggyilkolták, Károlyi Mihály kormánya fegyverszüneti megállapodásokat kötött, minek következtében az osztrák-magyar hadsereg az ország belsejébe vonult, így adva át a határmenti területeket a győztes szövetséges erőknek. A csehszlovák légiók átlépték a Kiskárpátokat. Az amúgy is csekély magyar katonai ellenállást végképp lehetetlenné tette a budapesti parancs; a Felvidék katonai kiűritése. Károlyi Mihály és kormánya nem tudott ellenállni Vyx tábornoknak, ezért felelős a Felvidék könnyelmű átadásáért. A szaporodó létszámú légiósok előbb csak a tisztán szlovák lakosságú vidéket vették birtokukba, aztán következett a vegyes lakosságú Pozsony, Kassa, majd még lejjebb, a színmagyar lakosságú Csallóközbe is elértek. Döbbenetünkre a Duna melletti Komáromot is elfoglalták.

A légionáriusok olasz parancsnoka, Boriani tábornok udvariassági látogatást tett házukban. Neki, mint kívülállónak fogalmaztuk meg kételyeinket, aki azonban optimizmusra biztatott bennünket.

- Nézze, kedves grófnő! – szólt anyámnak, - A jelenleg okkupált terület végső hovatartozását nyilvánvalóan egy békekonferencia fogja eldönteni s nem a légiósok! Márpedig ezt a világháborút mással lezárni nem lehetséges, így biztosan figyelembe veszik majd Wilson elnöknek a népek önrendelkezési jogáról szóló javaslatát. Ez: népszavazást jelent. Miután a Felvidéken zömmel magyar ajkúak élnek, a terület hovatartozása nem lehet kétséges!

- Tábornok Úr! Ne vegye tiszteletlenségnek, hogy ifjú korom ellenére ellentmondok önnek, de a légiósok által kitűzött plakátokból egészen más jövő rajzolódik ki! – mondtam.

- Mire gondol, kedves ifjú grófnő?

- Arra, tábornok úr, amit az egyik falragaszon olvastam. Az Ideiglenes Csehszlovák Kormány úgy határozott, hogy Szlovákia fővárosa Pozsony lesz, melynek neve onnantól: Bratislava.

- Hiszen ez lehetetlen! Mi az a Bratislava? – hökkent meg a tábornok.

- A város magyarjai sohasem emlegették másként, csak Pozsony, amely név eredete a latin Posoniumra vezethető vissza, amit a római légióktól örököltünk. A németek Pressburgnak mondják, az itt élő csekély számú szlovák kisebbség Presporoknak hívja. Érdeklődtem az éppen szerveződő Szlovák Minisztériumban az új név eredete felől. Azt a választ kaptam, hogy a név még a magyarok bejövetele előtti időből származik.

- Hát erre nézvést, jó apád, egy fia bizonyítékot sem talált, pedig halála előtti években igen szorgalmasan járta a könyves házakat! – mondta anyám.

Pozsony átkeresztelése csak az első lépés volt azon az úton, mellyel az Ideiglenes Csehszlovák Kormány Csehszlovákiához tartozónak tudta Felvidéket. Következett a közalkalmazottak hűségesküjét megkívánó rendelet, az ellene tüntetőkre rálóttek. Károlyi Mihály átadta hatalmát Kun Bélának, a szlovák nacionalisták, Ondrej Hlinka atya vezényletével megmozdultak. A környéken a magyar előljárók és közalkalmazottak helyébe szlovákok léptek, de nagy számban csehek is, különösen az iskolaigazgatói székekbe és a rendőrség vezető posztjaira. A szlovák autonomisták - különösen papjaik - ódzkodtak a csehek szabadosság hírében álló szabadgondolkodóitól, de közös örömmel üdvözölték, hogy a vasútállomásokon a magyar helyiségneveket szlovák megfelelőjére változtatták. Így lett Pöstyén; Piestany, Zsolna; Zilina, Rózsahegy Ruzomberok.

Kicsiny kitérőt, apró hitet jelentett Kun Béla nekifeszülése a Felvidéknek. Kassát ugyan bevették, de a megfáradt szövetséges hadvezetés attól sokkal jobban gyűlölte a bolsevizmust, semhogy sebeik miatt meghátráljanak. Így ez a szalmaszál is elúszott.

1919. június 29-én Versaillesban aláírták a Németország és a szövetséges hatalmak közti békeszerződést. Ausztriával szeptember 10-én, ahol az ország hivatalosan is lemondott előző évben elveszített tartományairól. Cseh- és Morvaország saját népén felül megkapta a Szudéta hegységben élő 3 milliós németseget is, akik igen protestáltak e döntés ellen. Horthy admirális bevonult Budapestre, a megszálló román csapatok távoztak. 1920 tavaszán mi még mindig reménykedtünk, hogy hazánk visszakapja a Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia által elfoglalt területeket, bár a jól értesült körökben egyre nőtt a szorongás.

Egy asszony miatt voltam 1920 koratavaszán egy Pozsony melletti kertben. A sietős tavasz erős meleget terített a környék domboldalaira. A virágzó gyümölcsfák ágai közül jól látszott a Szent Márton dóm tornya és a várrom, déli irányban a Duna túlsó partjának harsányzöld terítéke, amelyről abban a pillanatban azt villantotta lelkem: az ott Magyarország. Emitt Pozsony, tehát Csehszlovákia. Titkolt asszonyomtól elmenőben elhaladtam az Apponyi-kúria előtt. Albi bácsi nádfonatos karszékben ült, felöltő és kraváti nélkül. Arca, tekintete gondterhelt volt, arrafelé nézett, amerre magam is merengtem. „Egyformát képzelünk, gróf úr?!”, tűnődtem s osontam tovább.

Néhány napra rá olvastam a lapokban: „Ez a konferencia elítélt bennünket anélkül, hogy meghallgatott volna, anélkül, hogy megadta volna nekünk a lehetőséget a védekezésre. Még a köztörvényes bűnözőknek is joguk van ahhoz, hogy megvédjék magukat bíráik előtt. De tőlünk még ezt a jogot is elvették azért, hogy csak könyörtelen ellenfeleink véleménye kapjon szót, azaz, hogy Magyarországot fosszák meg történelmi területének kétharmadától. Ilyen körülmények között a feltételeket nem tudom elfogadni és a szerződést nem írhatom alá.” Így beszélt gróf Apponyi Albert és elhagyta a konferenciát.

Június 4-én aztán aláírásokat karcoltak annak a bárdnak a vasába, mellyel a történelmi hazát lefejezték. A lombsátor magányában az új ország kontúrját ráhelyeztem hazám térképére s az irtóztató különbség láttán; szabad utat engedtem könnyeimnek. Színmagyar-lakta óriási területek csatolódtak el, királyaink szeretett városai, hadvezéreink ősi fészke s mindaz a fenséges koronarajz, amit az Árpádok népe vont egykoron a Kárpátok bérceire. Távoli példaadások reménysugarába kapaszkodtunk, mert Franciaország is visszakapta Elzász-Lotaringiát, melyre 1870 óta vágyakozott. Miként a franciák az előző században gyászfátyollal terítették le a strassburgi emlékművet, úgy Budapesten is négy

szoborra, melyek az elveszett területeket ábrázolták, fekete gyolcs került, s a házak falán plakátok kiáltották világgá; „nem, nem soha”.

Sok intéznivalóm kerekedett, „hála” az új állam új kormányának intézkedései miatt, melyek azt a célt szolgálták, hogy megszeretessék magukat alattvalóikkal. Földosztást hirdettek. Szabad terület nem lévén, hát törvényt tettek a lefoglalásról azoktól, akiknek volt. Családunk, az Esterházy-család felvidéki birtoka ötezer holdat tett ki, hát persze, hogy szemet vetettek rá. Ősi jussunk nagyobb részét elvették és hagytak 850 holdat – az se kicsinyiség! Ám, hogy mindennek tetejébe még visszaható erejű rendeletet hozzanak, mely szerint úgy kell adóznom a tárgyévben, mintha még tulajdonom lenne a teljes birtok: az már arcátlan cinizmus! Hetente ingáztam Pozsony, Budapest és Nyitraújlak között, már kívülről tudtam, hogy melyik-melyik neves ügyvédi iroda vezetője milyen szivarral olajozza az agyát!

Útjaimnak gyakori társa volt Lujza nővérem. Ma is látom gyönyörű barna szemeit, melyek végtelenül kitágultak annál a pontnál, amit a történelmi földrajz „határként” jelöl. Képtelen volt tudomásul venni a sorompót, mely a Felvidéket Magyarországtól elválasztotta. A csehszlovák határőrök, ha észrevették Lulu lelki megindultságát, azt kérdezték: miért nem megyünk át. ODAÁT! Miként is lehetne ezt elmagyarázni? Kezdhetnénk ezt Árpáddal, bármily nevetséges is! A Catalpa fa, szőlő és tulipánfa gyökérzete nem enged, miként megannyi holt dolog sem. Ehhez a röghöz köt, gúzsba köt. Szabadulásképtelen hűbéresei vagyunk e közép-európai vidéknek, mint vércsapán nyomot kolduló kopó megyünk a magunk sorsába, olykor vakon és kíméletlenül. Elmenni innen, el? Amikor a nyári zápor tilolta hőség után párologni kezd a föld, orrunkba tolul a múlt, az alig feledhető szégyenek és a szépreményű, egyenes kitartások. Megingásainkat sem feledni, sem elhagyni nem akarjuk, mert *mi* ilyenek vagyunk, bármit is dúdol a nagyvilág. Elnyargaltunk nyugatnak és délnek, de mindig visszajöttünk, mert ezt találtuk mi a *magunk* jóságának. Hallom ezt a fertelmes szót: mobilizáció. Ha színre fordítom ezt a lapot, akkor ez nem más, mint a szégyenkező fasizmus új váltópénze, ahol a póre gazdasági érdekek próbálják humanitásba csomagolni önnön haszonelvőségüket. Mintha bizony egy ezredévi mélységből eredő fa átültethető lenne! Lehet: műmódon kivitelezhető, de annak termő virága bizonyosan nem lesz, ha mégis, abból életrevaló mag nem születik!

Magyarországon örökölt birtokaim eladásából átmentettem a jövőnek Nyitraújlakot és bővülő családomat. Megteremtve a szükséges anyagi biztonságot, hitvesemül - az Úristen tévedhetetlen akarata szerint -, Serényi Líviát választottam, aki a vidéki gróf közeledését szívesen fogadta. Életünk, hogy 1940-ben elvált egymástól - nem az ő hibája. Én tehetek róla, mert az a különös rög, ami éppen ezekben a boldog-boldogtalan években indult bennem növekedésnek, nem tette lehetővé, hogy minden más helyett őt és gyermekeimet válasszam. Úgy hordtam magamban és hizlaltam ezt az örökül kapott kristálycseppet, mint valami eltávolíthatatlan zárványt, amit ha okos doktorok felnyitnak, hát bizonyosan belepusztulok.

János és Alice gyermekeim születése azt az érzést erősítette bennem, hogy részesültem az Úr kegyelmében, jóváhagyta és hasznosnak találta életemet, sőt arra is alkalmasnak talált, hogy magomból újabb erek fakadjanak. Nem tudhatom pontosan, hogy apám miként érezhetett mikor Lujza nővérem, majd én, később Mariska húgom megszületett - nem tudhatom. Abban azonban biztos vagyok, hogy büszke feszülését mentéjébe zárta és tekintetét feljebb emelte. Megpróbált túlnézni Nyitraújlak hétköznapijain s ezt nem tehettem másként, mint könyvtárszobájába való visszavonulással és pozsonyi meg pesti könyves házakban való kutakodással. A régi fának gyökér-érhálózata testében volt, figyelme a majdani levelekre, virágokra, a jégzúzta ágak hónaljában megbúvó túlélő rügyekre összpontosított. A jövő kertészetére készült, amit sirba rántott egy kéthetes agyi betegség.

A korai ébresztőt követő létszámellenőrzés igen hosszadalmasra sikeredett.

Bory túlsúfolt börtönében szálláshelyem nem egy cella vagy zárka volt, hanem a keresztes idők tömlöcének kápolnájából átalakított „örizetes helység”. Kupolába ívelő fából

ácsolt tetőszerkezete télen szigorú hideget, nyáron pállasztó hőséget árasztott. Térhasználati okosságból valamint testi renyheség ellen; az ágyakat négy emelet magasra rakatták. Aki a legfelsőn lakott annak bizony ajánlatos volt időben megtanulnia az egyensúlyozás amúgy cirkuszi mutatványát, mert többszöri tévesztés esetén alapos rabtársi verést kellett elviselnie. E faragott gerendázatú kápolna-börtönkvártély egyik szegletéből nyílt a keskeny, gótikus boltívvel befogadó „Suttogó”, már ahogy ezt itt nevezik. Kicsiny, ötszögletű, kívülről nézve rondella-szerű építmény. A bejáratnál szemben egy függélyes gótikus hasadék kínálja magát a szabadságra, amiről a mai fogdmegek is tudták, hogy a jobb sorsra érdemes Gulág-lakók sem férnének ki rajta - így aztán nem rondították el szeretett rácsaikkal. Belül; jobbra és balra egy-egy kőpad. Kétemberes, gyónásra való kehely, ahonnan ígéret születhetett, mert ott van az ég, az Ég. Társaim „társadalmilag érthető” rokon fogatkozása megmutatkozott otthonról küldött apanázsuk csökkenésében. Apadó csomagjaiktól egyre fogyott a Suttogóban elszívott cigaretták száma, ami nékem egyre több időt engedett, hogy reményes párbeszédre bírjam az Urat.

Sokszor, nagyon sokszor tartottam önvizsgálatot! Bárhonnan bármerre húztam a történelem gereblyéjét: felvette a televényt is, de hosszú-hosszú szálakban felfektette a magam és összes kócos múltú sorsosom magyarságát is. Kell lennie egy mérlegnek, amely vonalpontosan megmutatja, hogy mi a több és a mi a kevesebb! Igazságra törekedtem úgy, hogy a magam igazát kivontam belőle. Bíraskodni próbáltam felhatalmazás és érzelmek nélkül, csupán az isteni kinyilatkoztatásokra hagyatkozva.

Képzelt színpadomon létrehoztam a Történelem Ítélszékét, ahol a felperes a nyomuló csehszlovakizáció volt, az alperes a felvidéki magyarság. A perlő fél emlékeztetett a két nép első találkozására, mely a 9. századra tehető. Árpád törzseivel megjelent a Kárpát medence Alföldjén, ahol bővizű, halban gazdag folyókat és tágas legelőket találtak, ahol... (Itt a bíró közbeszólt: „Hagyja az agyoncsépelet közhelyeket! Térjen a tárgyra!”) A Nagyalföld északnyugati és a Kisalföld északi részén ekkor már lakott itt egy keresztény nép, kiket Szent Cirill és Metód térített jámborságra. Központjuk a Zobor hegy alján, Nyitra volt, ahol Pribina herceg idejében szentélyt is építettek. A csehszlovák tankönyvek szerint e kis nép része volt a Nagymorva Birodalomnak, egyúttal ők a szlovákok ősei is. A magyar tankönyvek szerint e területet Árpád vezér egy díszesen felkantározott fehér ló Szvatopluknak történő ajándékozásával jelképesen birtokba vett, ki ennek fejében elismerte a magyarok fennhatóságát. Ez időtől fogva a Felvidék a magyar állam részét képezte. Miként a könyvek azt említik: „magyarok és szlovákok testvériesen együtt éltek, küzdöttek és szenvedtek. Mert valamennyi nép... a Szent István alapította királyság otthona volt...” Ekkor az alperes érzelmileg túlfűtött hangütése fortissimóba csapott és az adott kor nemzetközi viszonyaival példálózott.

- Vajon a magyarok megjelenése a Kárpát-medencében, mennyivel tekinthető igazságtalanabbnak, mint a frankok hódításai a kelták lakta Galliában vagy a normannoké a szász Angliában?! Akkor, abban a korban csak az erő és szükség számított, mint hajtóerő egyfelől, másik oldalról gyengeség, fáradtság, aléltság. Nem az minden élőlény hajlama, hogy tehetsége szerint fölébe magasodjon az elmúlásra ítéltnek? Bizony az, Tisztelt Bíró úr, mert e belső kényszer hiátusától már rég nem lennénk Isten kiválasztottai!

A felperes azzal érvelt, hogy embléma ide vagy oda, Árpád serege mégiscsak maga alá gyűrte a szlovákok őseit, amiben a fehér ló legendája csupán önámító szépségflastrom, de nem maga a valóság. A tény az, hogy a magyar nemesség magának fényűző kastélyokat emeltetett, melyek körül irgalom nélkül kizsákmányolta a szláv parasztokat, egyúttal nyomorúságba és szolgaságba döntve őket. Joggal kiáltotta sok elszorult szívű szlovák: „Magyarok!, menjetek vissza Ázsiába!” Itt a bíró pulpitusáról felemelte Iustitia mérlegét és a következőt kérdezte:

- Gondolják, uraim, hogy a magyar főurak kutyábbul bántak a szlovák jobbgáysággal, mint saját fajtájuk telkeseivel és zselléireivel? Netán a nyugati országok parasztfelkelései csupán hóbotos összecsapások voltak, avagy a kizsákmányolás elleni véres küzdelem sarokpontjai? Ott nem nyomták-e el a parasztokat akkor is, ha uraikkal egyazon nyelvet beszéltek?! Fontolják meg, tisztelt uraim!

Kicsiny murmurandi után következtek a nyelvi kérdések. Az alperes azzal kezdte, hogy a honfoglalással árnyékba szorított Nagymorva Birodalom kétkezesei fölött a hivatalos nyelv a latin volt. Egész Magyarországon ezen a nyelven szólt a törvénykezés és a hivatal is. E körül, a tágasabb hátsó pitvarok számosabb lelkei otthonaikban, egyházi intézményeikben - 9 évszázadon keresztül nem szűntek meg anyanyelvükön beszélni.

Erre a replikára a felperes elővette a „reformkor” feliratú dossziét, amit magam is az előadás krízis-pontjának tartottam. Igen, a 19. század elejére Közép-Európa felnőtt korba lépett. Mondhatnám szakított a Tudás Fájáról. Táguló értelme felfedezte önmagát és nemzetét, a közös hang kilépett a csapszékek világából. A Felvidéken a papi szemináriumokban és az egyházi irodalmi tanulókörökben kifejlődött egy értelmiség, amely erjesztője volt a szlovákok nemzeti önmegvalósulásának. Magyar oldalon lánglelkű poéták, újságírók és színészek, tudósok és rangos ősiséget maguk mögött tudó nagy honszeretők lelkesedtek. A nemzetrészek igazsága nem szövődött szöttevé, hiába volt a „legnagyobb magyar”, Széchenyi István intése, ki a Tudományos Akadémián kifejtette, hogy miként a mi népünk sem tűri, hogy más nemzet ráerőszakolja nyelvét az országra, úgy a magyarnak is tartózkodnia kell attól, hogy saját szólásmódját, nyelvét másokra kényszerítse.

- Szóval az „ébresztők” úgy kondították meg a hajnali harangokat, hogy maguk sem voltak tisztában azzal, hogy az ébredés utáni nap milyen történések kerete lesz? - vélelmezte a Főbíró, míg ujjai Iustitia mérlegén babráltak (mert „az igazság az országok talpköve”).

- Így, bíró úr, pontosan így! - horgadt föl a szlovák felperes. - Világszabadságról szónokolt Petőfi Sándor - ki egyébiránt szlovák származék -, miközben a szomszédságig sem látott el!

- Nem úgy van az! - replikázott az alperes magyar. - Tudtuk mi azt, hogy megállunk a saját lábunkon is, nem kell nekünk a labanc vezérlet! Tudtuk azt is, hogy sok termékeny évszázadon át összecsiszolódtunk az idegen ajkúakkal, mert másként nem is szorgoskodhatott volna együtt ez a sok náció! Ám arra eszméltünk, hogy ha a szlovákok, szerbek, románok, mind magának követeli azt a részt, ahol él, de nem a tulajdona, úgy Magyarország megszűnik létezni abban a formájában, miként az István királyunk megalkotta!

- Maguknál a bajok gyökere mindig ott van, hogy a visszafeléből gondolkodnak előre s nem a jelenből a jövőbe! Emlékezetükbe idézzük az 1848. március 21-ei szlovák találkozót, Liptó-Szent-Miklóson. Kiáltványunkban erélyesen kifejeztük ama igényünket, miszerint azt kívánjuk, hogy az oktatás, a közigazgatás, valamint a hadsereg és a bíraskodás nyelve a szlováklakta területen szlovák legyen. Erre önök úgy felhorgadtak, mintha sose is hallottak volna ama délibábkergető, felhőhajtó mifajtanktól a világszabadságról!

- Nem pontos a felvetés, szomszéd! Fő bajunk abban az időben Jellasich tábornok volt s mivel a baj nem jár egyedül, ezért maguk is, meg a románok és a szerbek is segédkeztek Bécsset megtámogatva bennünket lerontani! - revolverezett a magyar alperes.

- A mag tehetett-e mást két kő között, ha egészben akart maradni?! Csak valamelyik kő lágyulása okozhatta a fennmaradásunkat! - így a szlovák fél.

- Behódolva a Habsburgoknak se lett más a nóta vége, mint mi korábban volt!

- És maguk? Maguk mire mentek?

- Mi összefogtunk! - büszkélkedtek a magyarok. - Csöndes ellenállásunk ráébresztette az udvart, hogy Magyarországot nem lehet a magyarok ellenében kormányozni! 1861-ben Bécs még duzzogott, de már régi jogaink egy részét visszaállította!

- 1861! - ismételték gúnyosan a szlovákok. - Erre azt mondjuk Turócszentmárton és Tisza Kálmán! Erre kegyelmedék mit mondanak, ha netán visszarévednek a török időkbe?

Elkészítettük memorandumunkat, amely kimondta, hogy barátságban kívánunk élni a magyar néppel, a magyar államon belül, ám ennek megvalósításához nem kérték egyebet, mint annak lehetőségét, hogy nemzeti sajátosságainkat megőrizhessük, és szabadon ápolhassuk. Kértük a „Felvidéki szlovák autonóm terület” létrehozását, amelynek hivatalos nyelve a szlovák. Mivel a Teremtő a szlovákok lelkét a magyarokéval azonosra mintázta, ezért éppúgy szeretik hangzóikat és mélyen sértve éreznék magukat, ha ennek szabad gyakorlásában akadályoznák őket. Kérésünk tisztességes volt, míg az önök képviselőházi alelnöke, Tisza Kálmán; bárdolatlan volt! Memorandumunkat átvéve máris kategorikus imperatívuszokat használt, ami természetesen elutasító volt.

- Uraim! Tudják önök, hogy ki volt Tisza Kálmán? - kérdezték a magyarok a maguk sora szerint.

- Azt tudjuk, hogy ki *volt* Tisza Kálmán, de arra meg *nagyon* emlékezünk, hogy ki vette át a beadványunkat!

- Felelős beosztásában számot vetett azzal, hogy önök tettestársai voltak szabadságharcunk letörésében! - mondták a magyarok. - Szomszédjában csalódott magyarként pedig, nincs mit csodálkozni távolságtartásán, esetleges ridegségén, mely áttörte a diplomatákra oly jellemző tapintatot és meggondoltságot!

- Ha önök, miként mondják, jó hazafiak, akkor felmérhetik, hogy mily fájdalmas keserűséget éreztek jó szlovákjaink, Pest-Budáról távozóban! Az azonban látnivaló, hogy önök nem is sejdítették mekkora elkeseredést váltottak ki elutasító magatartásukkal!

- Erre csak azt válaszolhatjuk, hogy a Bach-korszak gyászos üldöztetései után a magyar államférfiak fontosabbnak gondolták és jobban lefoglalta őket azon igyekezet, mely arra irányult, hogy a császártól visszaszerezzék országunk jogait! Minden egyéb meggondolás - ehhez foghatóan és értelemszerűen - csak másodlagos lehetett.

- Mi szlovákok - románok és szerbek, úgy is, mint „egyéb meggondolás” - a kiegyezés után benyújtottuk javaslatunkat az országgyűlésnek, amely azt célozta, hogy a közigazgatásban anyanyelvünket használhassuk. Erre maguk mivel válaszoltak? Deák Ferenc és Eötvös József csavaros észjárásával!

- Deák Ferencet az európai igazságérzet vezette! - mondták fennhangon a magyarok. - Az 1868-as „Nemzetiségi Törvény”, amely ugyan nem adta meg a különleges státuszt, de előírta az iskolákban az anyanyelvi oktatást és kilátásba helyezte az anyanyelv használatát a közigazgatásban és a bíróságokon is, amennyiben azt a lakosság 25 %-a igényli!

- „Előírta” meg „kilátásba helyezte”! - mondták karban gúnyosan a szlovákok. - Nem gondolják, „kedves szomszédok”, hogy ez csupán mosolyra fakasztó látványelem?

- Gúnyolódhatnak, „kedves szomszédok”, de ez a törvény az akkori Európa egyik leghaladóbb produktuma volt!

- A felek vitájába közbe kell avatkoznom! - szólt a bíró és így folytatta; - Bizonyos ismeretekkel rendelkezvén, azt látom, hogy szlovák oldalon kevesellték a törvényt, míg magyar oldalon túl soknak ítélték a rendelkezést!

- Pontosan úgy van, ahogy a bíró úr mondja! - felelték egyként a szlovákok és a magyarok.

Hol van hát az igazság? Miként süldő kamaszságom idején tépkedtem a budapesti akácfa és a pozsonyi fekete dió leveleit - „szeret, nem szeret?” -, úgy csipdestem le a történelem sallangjait, hogy mind közelebb kerüljek az ághoz és a törzshöz, amiről azt reméltem: ott megtalálom a választ. Atyám szép kalligrafikus feljegyzései tovább mélyítették és bővítették azt a hatalmas bugyrot, melyet közkeletűen csak Kelet-Közép-Európának hívunk. Ez a térség annyi súlyosabb, mint Amerika sok-népű egyvelege, hogy itt velünk maradt a föld és a történelem is, amely naponként böködi jelenvalóságunkat. Közép-Európa földrajzilag nem létező, de lelkünkben sóhajtóként élő óceánján sosem jutottunk át. Helyi zivatarok dobtak előre és vissza, köztük szélcsend, apadt vitorlák és szomjúság. Megrekedtünk. Ebben rendet tenni - miként a földműves őszön és tavaszodva barázdát illeszt

barázdához -, másként nem lehet, mint mindent újra kezdeni. Az egyedülvalóságtól a sorsközösségig, majd azon túl, akár remegő térdekkel is, de egymásba és egymásra kapaszkodva magasodni. Közösen. Kilépni, felállítani ezen a nyelvekkel szétszabdalt térségen úgy, hogy mégis megőrizzük a magot; az emberségünket. Ha szándékaink nemesek, akkor mellettünk az Úr. Ha nem, hát megírtuk rossz sorsunkat!

1896-ban ünnepelték a magyarok bejövételének ezredik évfordulóját. Mélyen érthető az a lelkesültség és büszkeség, amely még a legapróbb falvakat is megpezsdítette. Budapest egyszeriben európai fővárossá lépett elő, a jól működő gazdaság izzította a reményeket. Történelemkönyveink a nagynemzetté válás és az egységes, erős államról áradoztak, ahol a lélekszám hamarosan eléri a húszmilliót. Ugyanakkor pontosan emlékszem gyerekeim tapasztalatára, hisz Nyitrától nyugatra, Újlak községben laktunk Régimama birtokán. Falunk és környéke tiszta szlovák volt, közöttünk mégsem volt torzsalkodás, ám tagadhatatlan, hogy az oktatás nyelve a magyar volt. A falu népe alig tudott magyarul, ámha rákérdeztek, hogy kicsodák is ők, azt felelték, hogy tótajkú magyarok vagyunk. Öltözetükben, szokásaikban megőrizték múltjukat. A templomi énekek és a szentbeszéd is szlovákul hangzott. Úgy tűnt, nem hiányolják az anyanyelvi oktatást, de kétségtelen, hogy ahol több magyar lakott; észrevehető volt az elmagyarosodás. Erre csapot le a trianoni döntés után kialakuló Csehszlovákia. Siettek, mert már a bölcsőjük sem volt kibélelve, így ridegek maradtak. A még nem végleges határok között – 1920-ban -, kiírták az általános parlamenti választásokat, ezzel mintegy válaszút elé állítva az itteni magyarokat. Érzéketlen távolmaradás vagy szavazás! A magyarok szavaztak s válaszuk nem lehetett más, mint az ellenzéki magatartás.

Összeszűkült gyomorral, lepedékes szájpaddal, gyengeségtől megtántorodva gyakorta jutott eszembe: Európa a Szent István által létrehozott nagy medencébe túrta összes hátsó udvari baját, csak hogy gondja ne legyen vele! Ám ez csak helyi, önértékű érzéstelenítésként hatott. A bonthatatlan csomó ott maradt, melyet az autonómiák megvalósítása nélkül lehetetlennek tűnt felbontani. Mellettem a Suttogó kőpadján az öntépeses gyónásra ítélt magyar nemzedékek – rabszíjon. A résen túl a világ szabados szabadsága. Vérbe hullott magunkra-találásainkat felitta a föld. Ezt megmutatta Világos, Arad, Trianon, a második bécsi döntés és Jalta. Ha még egyszer felhorgad e nép - már ha ajkukon magyar dallam rigmusai rezegnek -: eszébe ne jusson fegyver markolatához nyúlni! Tanuljon bele a világ harcművészetébe, de ne hódoljon neki! Tartsa észben és tegezben a „magyarok nyilait”!

Isten láthatatlan segítőkészsége abban is megmutatkozott, hogy a kápolna 163 bentlakója közül Petárral, egy ruszinszkói bolgárral keveredtem barátságba, már ha ezt barátságnak lehet nevezni. Petár néma és erős, mint egy igásló, de lelkét a galambok szelídsége lengi be. Szlovák és orosz nyelvet ötvözve beszélek hozzá, ő hatalmas szemeivel és élénk mozdulataival „válaszol”. Petár - állapotomat látva - alsó ágát engedte át nekem, míg ő a harmadikra költözött. A hajnali körletlen belüli létszámellenőrzés után azt a parancsot kaptuk, hogy rovancsra felkészülni. Kevéske holminkat lópokrócunkba tettük és várakoztunk. A belső drót azonnal tudni vélte, hogy amnesztiát kapunk, hisz mi másért cselekednék ezt! Petár egész testében remegni kezdett, én a magam módján nyugtatni próbáltam őt.

Az általam csak színjátéknak tartott előadás a börtönudvaron folytatódott.

Ahogy idebenn mondják: nagyidős vagyok. 1945-ben Gustáv Husák átadott a KGB-nek, amely a Lubljankán magába szippantott. Távollétemben a Szlovák Nemzeti Bíróság hurokra ítélt, mert méltatlannak talált a golyóra, no meg az nem újrahasznosítható, mint a bezsírozott kötél. Testvéreim kitartó kilincselése eredményeképpen, 1949-ben a Gulag Ágcsernyőnél elengedett. Még ebben az esztendőben Csehszlovákia köztársasági elnöke kegyelmet gyakorolt s a bitó zsinagét életfogytiglanra változtatta. Sok van mögöttem, és mindig is azt hittem, hogy szabadulásom, csak a koporsó lehet. A kisidősök - öt, nyolc, tíz,

tizenkét évre kirekesztettek - izgatottak lettek és egy óra leforgása alatt képessé váltak hálatelt szívvel gondolni Antonín Zápotockýra, Klement Gottwaldra, Gustáv Husákra és a többi nyájba terelődött farkasra. Szellős katonai alakzatban álltunk a hajnali börtönudvaron, a terjeszkedő világosság lassan fölitta az éjszaka harmatát. Lábunk előtt a lópokróc-batyu - nyomorunk összes kincse. A velem múltó tíz esztendőben a Csehszlovák Népköztársaság összes börtönét megjártam. Pozsony, Lipótvár, Mírov, Illava, Jachymov, Ročov u Louny, majd vissza és újra, no meg az átmenetiek. Ezt az idegtáncoltatást már végigéltem párszor. A belső drót mindig tudott valamit, amiért éppen amnesztiát hirdettek volna, s ebben az volt a hátborzongató, hogy hihetőnek is tűnt, mert a falakon túli világ volt *annyira* hihetetlen. A szocializmus elemi képtelensége méltán keletkeztette a hitet, hogy bármi megtörténhet, miként annak ellenkezője is. Elmondhatnám társaimnak, hogy ami történik: az egy önkielégítő hatalom basáskodása elrabolható maradék tulajdonunk, a lelkünk felett. A bolondját járatták velünk. Incelkednek. Hányszor és hányszor gyújtották emberekben a remény sziporkáját fáklyává, hogy aztán egyetlen gúnyos kacajjal lökjék őket valami mélységes kútba, majd dőndülve csapódott a vasajtó! A kisszerű zsarnokok együgyű öröme!

Elmondhatnám, de „Kuss van!” miként azt a - többiek által csak Halfejnek hívott - napos tiszt ugatta. Háttérben Glatt börtönparancsnok, akit a belső nyelvhasználat Citromként jegyez. A rapacsos arcába szántott árkok és barázdák csucskos szájához futnak, így oldalról nézve valóban olyan, mint egy citrom, amin elég mulatságosan mutat a tányérsapka. Halfej és a vasúti krampácsolóból őrmesterré magaszosult raktáros „vonat-pontos” lajstromával egyeztetve következetesen és alaposan átnézték szerviz-készletünket. A maguk nyolc órájában húzták az időt, gondolván, hogy nekünk úgyis egyre megy. Amikor hozzám értek, maga Glatt börtönparancsnok, alias Citrom szólt.

- Na, Gráf úr! - kezdte a maga gunyoros módján, - Mindene megvan? Az Esterházy-kockás öltönyét és csipkés ingét azt látom, megvan. Hát a porcelán bili, meg az ezüstkanál? Na lássuk csak! – Magam az ilyen vegzatúrákat már elengedtem a fülem mellett, inkább arra ügyeltem, hogy gyöngeségemben el ne dőljek.

- Én, XB-08-33-as elítélt a börtönparancsnok úrnak tisztelettel jelentem, hogy mindenem hiánytalanul megvan. - A krampácsolóművész lábával beletúrt nyitott, tízévnnyi múltamba. Az alumínium csajkában zörögve billent a kanál, renyhén omlott el váltóingem és fakó alsóruhám.

A májusi hajnal hidegéből a Nap lassan barátságos meleget terített ránk, amiből az is következett, hogy a reggelit „lekéstük”. Rovancsolás végeztével újabb névsorolvasás kezdődött, s akit érintett az újabb alakzatba állt. Ez tovább szította a reményeket. Kialakult egy kisebb és egy nagyobb formáció, a kettő közt a hatalom, amely még titkolta szándékát. Magam a nagyobb egységhez tartoztam, tapasztalataim alapján így jóra nem számítottam. Az egymással szemben álló nagyobb és kisebb csapat zavarodott tekintettel várt egy vezényszóra, egy gombostűfejnyi bizonyosságra, ami reményeik serpenyőjébe hullva maguk felé billenthetné a mérleget. A karámnyitáshoz szoktatott lovak vágta-készsége vibrált a szemekben. Glatt börtönparancsnok az órájára nézett.

- Tíz óra. Mondja őrmester; nem ilyenkor szoktak harangozni a csuhások!? Hiszen vasárnap van! Templomi idő!

Az őrmester éppen szóra nyitotta a száját, mikor megkondult a harang.

- Na, ezekre legalább lehet számítani! - mondta Glatt börtönparancsnok és nagyon elégedett volt magával, hogy sikerült még egy görcsöt kötni az elítéltek gyomrába. Amíg végigvárta a harangszót - mintha lenne benne Istentisztelet! -, én lélekben keresztet rajzoltam. Amikor elhalt az égi párbeszédre való hívás, parancsot adott, hogy a kisebb egység vonuljon körletébe. A rongyos bakancsok fényes csizmaszárak kíséretében fulladtak néma zokogásba. Nekünk, a napfényvert reményes többségnek felolvasták az amnesztia-rendeletet, s a gerincek tartani már nem bírták a koponyákat. Horgadva, sunyítva párásodtak a szemgolyók, mások

felszegték fejüket, egyenest a fénybe néztek s attól ködlött el látásuk. A tágas udvar távoli sarkaiban felállított őrtornyok négyszög-rendszerében hirtelen megrikkult a levegő, embolikus állapot alakult ki. Ám Glatt épp azért volt börtönparancsnok, mert még az internáló táborokból ismerte az ilyen különös fejforgásokat, levegőhiányos, tüdőtágulós, vigyázz-felejtős magatartásokat. Alapképzése messze jobb volt, mint a későbbiekben ráakódott marxista-leninista továbbképzések. Egyetlen intésére elindult a szürkére festett, köcsögformájú hangszórókból a vezérszólam: a Szovjetunió himnusza. Az idomítás és a háziásítás régi trükkje bevált. Az emberek visszarendeződtek a függőlegesbe, a huzat kisöpörte a szellemet az agyakból, győzött Glatt, a börtönparancsnok.

Megkezdődött a civil ruhák kiosztása, ami ugyancsak órákba tellett, ilyen módon az ebédre is „lekéstünk”, de ezt még gondolatban sem tette senki szóvá, mert a szabadság reményének selymes takarója mindent elfödött. Aki saját öltözékét kapta: köztörvényes volt, aki ismeretlen gúnyát örökölt, az politikai fogoly volt, tehát halálraítélt. Bírói ítélettel vagy lassú rothasztás útján. Egykor 183 centi magas voltam, hozzáálló testsúllyal. Most az 50 kilós vékonyságomra alig találtak valami öltözet-félét. Még előzékenyen megkérdezték, hogy az otthoniakhoz küldjenek-e értesítést, de elhárítottam. Magam szeretnék meglepetést okozni Mariska hűgornak, ki oly kitartóan látogatott, mikor azt megtehetette.

*

Miként e szabadulásomhoz közeli időben az Úristen Petárt adta társamul, akképpen nem engedte el kezemet, midőn 1948 késő őszen öntudatlan halálra szántsággal hevertem a Szangradok-Protok-i munkatábor kórházában. Októberben közölték velem, hogy a Szovjet Állambiztonsági Minisztérium hatályon kívül helyezte az 1946. évi büntetésemet s testemet visszatoloncolják Csehszlovákiába. Ám oly gyenge voltam, ezért átmenetileg kórházi kezelésre utaltak, hogy az úthoz erőt merítsék. Tudatvesztés, álom- és múlttöredékek képhalmaza keveredett a valóság darabjaival, amely felett fenyőillat lebegett, mindent betöltően. Néhány napi önkívület után láttam, hogy egy halálból visszarántott „egészséges” fiatalember időről-időre frissen vágott fenyőgallyakat márt a forró vizes dézsákba. A szanitéclegénnyé előlépett halott munkálkodására nemcsak a senyedő emberi testek kipárolgásának eltakarása okán volt szükség. Az áztatás árán nyert „tea” volt vitaminháztartásunk egyetlen beviteli oldala. Hosszú évek után tőle hallottam először magyar szót. Elérzékenyültségemet nem mutathattam, hisz akár apja is lehettem volna, de itt - a jeges pokolban - igen átforrósította szívemet ízes tájszólása. Kiderült, hogy egy távoli életben értelmiségi pályára készült, de most politikai fogoly, tehát rendes ember. Ezen belül, hogy éppen mit vertek ki belőle a Lubljankán, már teljesen mindegy volt. Bemutatkozásom azt a zavart ébresztette benne, amit a háború közeli kártékony magyarországi úrhatnamság kitermelt, s ami itt, az Északi sarkkörön túl megsokszorozva mutatta meg nevetségességét.

- Hogy szólíthatom önt? - kérdezte.

- Jóska fiam, ha meg akarsz tisztelni, szólíts János bácsinak! – feleltem.

Kezdetben különösen viselkedett, amit arra vettem, hogy ifjú kora ellenére századnyi gyalázatot megismert. Aztán tartózkodásában megéreztem a gyanút: akit a Fenevad elenged, sőt hízókurára vesz, azzal valami nincs rendben. Kicsivel bőségesebb élelmiszeradagomat vele megosztva lassan megenyhült. Újravettük az emberré válás fizikai lépcsőit: piccsen való felülés, láblógatás, felállás, egy lépés megtétele támasztékkal, majd a nélkül. Gyakran kérdezte, hogy nem félek-e, mire mindig azt feleltem, hogy aki egyszer már emelt fővel tudott járni, annak semmiség újra megtalálni egyensúlyát, hisz van mire emlékeznie. Így támogattuk egymást, mígnem egy nap, miként azt az Örökkévaló hirdeti: fény derült az igazságra.

Jóskát a pánszláv Fenevad őrzője később vont a Gulag pokoltornácára, mint engem, így arról is tudott, amit én nem tudhattam. Mások szégyenét magára véve, nehezen

mozduló ajakkal pontos beszámolót nyújtott otthoni peremről. Arról a perről, melynek úgy voltam vádlottja, hogy közben Kolima rettenetes fenyeit irtottam, vagy Vorkuta valamelyik bányhasítékában kísértettem az ördögöt. Zavarát ekkor értettem meg. Elbeszéléséből azt is felismertem, hogy apám intését sorsommal beteljesíttem. Ezért hát a kegyelem, hogy függődísz legyek Gottwald mellkasán!

Jóska elmesélte, hogy a népbíróságon Karol Bedrna elnökölt, laikus bírák társaságában. Az egyik éppen valami színházi ember volt. Védömül egy cseh ügyvédnök, bizonyos dr. Čikvanovát jelölték ki, aki a tárgyalás előtt mindössze öt nappal kapta meg a vádiratot, ezért kérte a tárgyalás elhalasztását, amit elutasítottak. A védő tanuk megidézését kérte, mert maga a bíróság egyetlen egyet sem jelölt. Kérését elutasították. A bíróság terhelő adatként egyéb híján azt olvasta fel, hogy „Esterházy Bratislava helyett mindig Pozsony kifejezést használt”. További vádpont, hogy 1943-ban Poprádon azt állítottam, hogy az egész „Tiso-féle szlovák köztársaság svindli, mint ahogy az egész ország szélhámosásra épült”, amit utólag is fenntartok. Kesernyésen mosolyogtam, hogy a fasizmusra tett megjegyzésemet is terhelő adatként kezelték.

Az ügyvédnök megpróbálta a lehetetlent. Tényként mondta, hogy a bíróság egyetlen vádpontot sem tudott bizonyítani, így: nem verem szét Csehszlovákiát, hisz jelen sem voltam 1938 októberében a zsolnai tanácskozáson, ahol Szlovákia autonómiájáról döntöttek, mint ahogyan 1939. március 14-én a pozsonyi parlamentben sem álltam, amikor is kimondatott Szlovákia önállósága. Ellenben idézte nyilatkozatomat, amely félreérthetetlenül azt tartalmazta, hogy a magyar kisebbség jogainak érvényesítését mindenkor a köztársaság keretein belül, törvényes és békés eszközökkel óhajtom megvalósítani. Parlamenti beszédeim is elsősorban költségvetési vonatkozásban hangzottak el, melyekbe semmiféle fasiszta ideológiát nem fogalmaztam bele. Megnyilatkozásaim mindig is demokratikus és keresztény meggyőződésből eredtek. Ellene szavaztam a zsidók deportálásának és a bíróság egyetlen apró bizonyítékot sem szolgáltatott arra nézve, hogy Heinleinnel és Tisoval tevőlegesen együttműködtem volna. Mindezek fényében ismeretlen védőm kérte az enyhítő szakasz alkalmazását (drága naiv lélek!).

A háromórás „tárgyalást” 15 perces „tanácskozás” követte, majd felolvasták az 1947. szeptember 16-án kelt a „Köztársaság és a szlovák nemzet nevében!” összetákolt ítéletet. A bírák „harag és részrehajlás nélkül” bűnösnek találtak abban, hogy tevékenységgel hozzájárultam Csehszlovákia szétveréséhez. Másodsorban azért marasztaltak el, mert országgyűlési beszédeimben - mint a Magyar Párt vezetője - és egyéb közmegnyilatkozásaimban támogattam a fasizmust és engesztelhetetlen magatartást tanúsítottam a Csehszlovák Köztársasággal és a szlováksággal szemben. A bíróság semmilyen enyhítő körülményt nem talált, pedig ha mást nem is, a szlovák nemzeti felkelés és az ellenállás támogatása, meg a sok-sok fasizmus elől határon túlra juttatott személy tényét javamra írhatta volna. Számukra azonban az Antikrisztusok önmentő logikája ennyit engedett.

A pribékek arcpirító gondossága arra is kiterjedt, hogy a halálbüntetést kötéllel kell végrehajtani, „mert az agyonlövétést általában becsületes halálnemnek tartják és a tárgyalás során nem merültek fel olyan körülmények, amely a halálbüntetés végrehajtásának ilyen módját indokolnák.” Amikor a Nemzeti Bíróság elnökét megkérdezték, hogy miért ilyen szigorú az ítélet, így fortyant fel: „no hiszen magyar!”

- Voltak azért újságok - folytatta ifjú segítóm -, amik igen pontosan látták a dolgot. Ilyesmiket írtak: „A Magyar Párt, melyet a német és szlovák fasiszta pártok avattak ellenlábassá: üldözött párt volt mindvégig. Párt „mely nem fejthet ki politikai működést” (mint ön ezt 1940-ben, a parlamentben mondta), lehet-e kollaboráns párt? Mióta szaggatnak le kollaboráns pártok tagjainak kabátjáról pártjelvényeket kivezényelt Hlinka-gárdisták és a Gestapó miért pofozza a magyar párt tagjait? Illaván az antifasisztákon kívül miért voltak csak magyar pártiak internálva? Esterházy százával mentette meg azokat az igazi szlovák

hazafiakat, akik csak arcpirulással olvashatják ma a pozsonyi szlovák nemzeti bíróság ítéletét, amely az antifasiszta törvény alapján halálra ítélte azt a férfiút, aki a fasizmusnak egyetlen komolynak nevezhető és rendíthetetlen bátorságú ellenlábasa volt egész Szlovákiában. A pozsonyi bíróság nem Esterházy János felett hozott ítéletet, hanem önmaga felett és afelett az egész új állam felett, amely állítólag demokrata és antifasiszta...” Meglepődött, János bácsi?

- Már nincs min, fiam. Az első és a harmadik Csehszlovák köztársaságot is háború szülte. Az ifjú államok mindig a megfelelés kényszerével tekintenek szülőjükre. Elsőbb Európára, ahogy Masaryk álmodta: „A demokrácia nem uralmat jelent, hanem az igazság biztosításának munkáját. Mert az igazság a humanitás matematikája.” A harmadikban Benes kassai beszéde - háta mögött a sztalin paktummal - volt egyértelmű: „Ez az állam csak a csehek és a szlovákok állama, és senki másé.” A fasizmusba szaladó Szlovenszkóban és a bolsevizmus oldalára billent új államban is a fejemet akarták. Tapasztaltam, hogy az a békeszerződés, amely kivonta a szlovákokat a magyar uralom alól és a csehekkel együtt lehetővé tette a köztársaság létrejöttét, ezer sebből vérzik. Az új államok bekebelezték a színmagyar vidékeket, miképpen Magyarország is részesült teljesen szlovák lakosú falvakban. A körültekintés hiánya és Magyarország ilyen való megbüntetése azonban megmérgezte a bűvőpatakokat. Eduárd Beneš külügyminiszter a békekonferencián odáig ment, hogy a Csehszlovák Köztársaságot, mint egy majdani Svájként festette le, ahol a különböző etnikai csoportok egyenlő jogokat fognak élvezni. Kétszer is éreztem, hogy a megtámogatott győztesek mellett nemcsak legyőzöttek, de vesztesek is születtek.

- És ezek maguk voltak.

- Nem, nem csak mi! Magyarország 2/3-át hasították le és minden új államalakulat nagyon igyekezett a szívhez vezető ereket elkötni. Nem érdekelte őket, hogy a leválasztott területek lakossága mit szól ehhez! A döntéshozók kezét és agyát bosszú vezette, amiből csak rossz határozatok, és még rosszabb jövő szülehetett! A kedvezményezetteket elsodorta a mohóság, így Csehszlovákia is azonnal rangsort alkotott: államalkotó csehekről és a társult szlovákokról beszélt, illetve kisebbségekről. Magyarokról, lengyelekről, németekről és valahol a sor végén a zsidók is feltűntek. Őlükbe hullott, ami nem az övéké, ám hogy zavarukat elfödjük; nyomban nekiláttak erőszakot tenni mindazokon, akik nyelvükben, szokásaikban nap mint nap emlékeztették őket a tegnapi. Tán másként alakul, ha türelmesek és szelídek maradnak, de nem teheték, mert bizonyítaniuk kellett önmaguknak és Európának, hogy: ím, mi megfelelünk az önálló államiságnak! Földet osztottak, az én földemet! Betelepített csehekkel új községeket alkottak: Hodzovo, Benesovo, Slavikovo. Iskolákat építettek, de hogy hozzá a szükséges létszámot megteremtsék, ezért csábításul a földnélküli magyarok körében ingyen tanszereket osztottak. Megszüntették a pozsonyi magyar egyetemet, így kényszerítve a felsőoktatásba vágyó magyar ifjakat, hogy tanulmányaikat szlovák vagy cseh felsőbb iskolákban folytassák, ami együtt járt a nyelv átvételével. Mind több közhivatalt csehekkel töltöttek be s a működésbe lendült gazdaság eredményeit cseh oldalon kamatoztatták. Persze felhorgadtak a szlovákok - találtak is hozzá jó pástort, Ondrej Hlinka atya személyében - mondván, hogy nem kívánnak Csehország gyarmatává válni.

- És úgy nézett ki? – kérdezte Jóska.

- Masaryk messzelátó demokrata és nagyszerű államférfi volt. Erkölcstörvényében szerepel: „Köztársaságunk kérdése világkérdés. Európa és az emberiség a háború és a békekötés által arra a fokra jutott, amely a nemzeti sovinizmust elintézte...A mai művelt Európa kulturális szintéziséről van szó...” Nem sikerült. Mi, szlovenszkói magyarok tanultunk a történelemből, a bűnök ránk eső részét felismertük, megszenvetük. Nem kértünk a germanizmusból. Ahogy Jócsik Lajos írta: „Birtokon kívül éltünk, és más népek gondjait is nyakunkba vettük. Kisebbségi magyarok voltunk, és saját sorsunkon túl izgatott azok sorsa is, akik a kisebbségi helyzetet ránk kényszerítették.” A határon túl Hitler csaholt, Budapesten forrón

visszakívánták a területeket, Csehszlovákiában az államhatalom meg képtelen volt kisebbségeinek eleget tenni.

- Ez a Hitler... - kezdte volna mondani Jóska barátom, de közbeszóltam:

- Meg az a Sztalin! Elkezdtek játéukat, igyekeztek egymást becsapni, közben önmaguk nagyszerűségének is bedőltek, de abban nagyon egyek voltak, ahogyan a játéktér apró színes figuráit, a kisebbségeket mozgatták és bujtogatták egymás ellen. Sztalinra előbb figyeltünk, bár zártabban élt. Hitlerről kezdetben azt hittük, hogy a gazdasági világválság után Németországot nemcsak erőssé, de európai módra humánussá is teszi. Kicsit talán még irigykedtünk is rá, hogy neki sikerül, hisz munkahelyek teremődtek, nőtt a vagyon.

- Az ember azt gondolná, ha valaki a politikusi pályát választja, akkor nagyon érti és érzi a maga korát, igaz, én abban az időben még igen gyerekecske voltam! - Lehet, gondoltam, azt hiszi, hogy politika nélkül elkerültem volna a Gulágot.

- Tudod, Jóska fiam, nem mi választjuk a sorsunkat, hanem a Teremtő adja kezünkbe a kiválasztottságot. Aztán, ha nem gyávulsz el, ha nem aljasodsz el, beteljesíted, ami rád szabott. A gazdaság vezetése, a megmaradásért vívott birkózások, önbecsülésem és tisztos barátok, no meg az Úristen végzetetlen kegyelme fordított arra, hogy ráébredjek: egyéni sorsom azonos a peremvidékre szorított magyarsággal. És eme azonosság annyira teljes volt, hogy a grófság stallumát is meghaladta. 1920-ban megalakult a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Közös Bizottsága. Vezetője: Petrogalli Oszkár lett. Mellette Szüllő Géza, Fleischmann Gyula, Tost Barna, Grosschmidt Géza, Jabloniczky János és mindenképpen Körmeny-Ékes Lajos, aki a prágai nemzetgyűlés első magyar felszólalója volt. Nem kisebbet mondott, mint: „A szlovákiai magyarság és németség csak azért vállalt szerepet a parlamentben, mert ez úton vélte biztosítani a lehetőséget arra, hogy a vele szemben elkövetett példátlanul súlyos nemzetközi igazságtalanságoknak, a közjogi és magánjogi jogfosztásoknak ellene alkalmazott rendszerével szemben tiltakozó szavát messzehangzóan felemelhesse... Önrendelkezési jogunkat soha és semmiképpen föl nem adjuk, azt fenntartjuk, követeljük.”

1932-ben Oszkár azzal lepett meg, hogy fontoljam meg az általa alapítandó Csehszlovákiai Magyar Népszövetségi Liga elnöki posztjának a betöltését. Újraolvastam minden tudásnak őseredetijét, a Szent Bibliát. Lassan, körültekintően haladtam az evangéliumokban, azt akartam, hogy minden passzusa belém ivódjon. Megkísértem értelmezni Jézus Krisztus tetteit és kijelentéseit, megtalálni bennük a közöset, mely vélhetően minden emberi lelket és értelmet átjár, akár tud róla az illető, akár nem. Így találtam a béke összetett fogalomkörére. Jézus sohasem hirdetett erőszakosságot. Miként azt Lukács evangélista írja: „Amint akarjátok, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is aképpen cselekedjétek azokkal.” Úgy éreztem, hogy mint hívő katolikus nem tehetek mást, mint elősegíteni a béke kiterjesztését, ami egyúttal lemondást is jelentett a számomra. Lélekben lemondtam hazám erőszakos úton való egyesítéséről. Nyughatatlan kristályom azonban egyre nógatott.

Felfogásommá vált, hogy törvényes eszközökkel törekedni kell a nemzetközi egyezményekkel alátámasztott jogaink érvényesítéséért, miközben nekünk magunknak is tiszteletben kell tartani más népek jogait. Felvidéki bajunkkal nem vagyunk egyedül. Trianon rosszul megszerkesztett végzése minden határon innen és túl érzékeny sebeket hagyott maga után, melyhez országonként hozzányúlani elég bajos. Ez Európára és a Népszövetségre tartozik, aminek ez irányú serénykedését semmi siker sem kísérte. Így ifjonti haraggal szembesítettem az 1932-es Népszövetségi Ligák bécsi kongresszusán a testületet a valósággal, mondván: „a Népszövetség magatartása egyáltalán nem felel meg az elvárásoknak”, sőt „a Népszövetség magatartása miatt, a megoldatlan kisebbségi kérdés Európa békéjét veszélyezteti”. Lett is felháborodás! Ám nem visszakozyhattam! Krisztusi útra léptem. Azt a képtelenséget azonban magam sem gondoltam, hogy egy nyugati orientációjú feudális rendű

magyar gróf, ki egykor voltam, kereszténydemokrata és humanista értékeinek a megmentését majd pont a keleti barbárság beözönlésétől reméli. Miközben végig eszemben tartottam Lord Byron igazságát: „A felszabadítás kocsiján, amely kívülről közeleg, mindenkoron ott ül a zsarnokság is.” Akkor sejtheted: nagy itt a baj!

Tudatosság és aléltság mezsgyéjén ingadoztam. Odakinn, miként a jövőmben is dermesztő hideg kavargott. Nem kegyelemből kapott halálomtól félttem - testem legalább szentelt földben nyugszik majd -, hisz itt az Északi sarkkörön túl mindent megismerhettem, amit csak elhajlott értelmű emberek kitalálhatnak: éhhalált, öncsonkítást, kannibalizmust, kegyetlenséggel párosuló ravaszságot, ahol lustaságból olvadó mocsarakba dobták a hullákat, hisz télen úgy is befagy. Ám egyszer eljön az időnek melegedése, amikor jéghegyek hasadnak majd s a híguló dágványok pokolgyomrukából feldobják a nem odavalót!

Jóskán kívül gyakran folytattam beszélgetéseket a barakk oroszországi zsidó orvosával, Stern doktorral és a tatár származású Olga Szergejevnaival, aki a láger főorvosa volt. Büntetését ugyan kitöltötte már, de múltjából kitörölték családját, városát és népét is szétszórta a Nagy Mogul. Idős korára való tekintettel mást nem tehetett, mint maradék erejét a hullahegyek alól kibányászott ájultaknak szentelte. Nevét lengje körül hála s a Mennyei Paradicsomban, a Dicsőség Fáján jusson néki is egy levél!

- Maguk egyszerűen nem figyeltek Hitlerre! - mondta némileg vádlón a kijevi születésű Stern doktor.

- És maguk, orosz honban: figyeltek a mintaadóra? Észrevették a pillanatot, amikor a koncentrációs táborokba már nem azért zárták az embereket, mert elkövettek valamit, hanem azért, mert azok voltak, amik?!

- Meglehet, igaza van, gróf úr! Most már tudjuk, hogy a Gulag táborainak kapudíszei így szóltak: „Munka által – Szabadság!”, míg a német koncentrációs táboroké: „Arbeit Macht Frei!”. Ikrek-beszéd. – mondta engesztelőleg Stern doktor.

- Én, Kassa magyar képviselőjeként és az Országos Keresztényszocialista Párt elnökeként, 1935-től azt tartottam legfőbb dolgomnak, hogy a fattyúsorsba taszított véreim igazát érvényre juttassam. Miként első felszólalásomban mondtam: „megkérdezésünk nélkül csatoltak bennünket Szlovenszkóhoz, elvárjuk tehát, hogy a mindenkori csehszlovák kormányok száz százalékgig megtartsák kisebbségi, nyelvi, kulturális és gazdasági jogainkat”. Természetesen olvastam a Mein Kampf-ot, de ezt úgy kezeltem, mint valami tévedésekkel megtüzdelt kormányprogramot, amiről a valóságban rendre bebizonyosodik, hogy *abban a formában* megvalósíthatatlan. Tévedtem. Mire feleszméltünk, már torkunkon volt a kés! Hitler 1938. januári rádióbeszédében a németek egységéről ordított és kijelentette, hogy az Ausztriában és Csehszlovákiában élő németek problémáját a közeljövőben meg kell oldani. Ausztriában megerősödött az „Anschluss” mozgalma, amely elsöpörte Schuschnigg kancellár kormányát. Bécs a Führert éltette, Pozsonyban meg azt gondolták, hogy „Nincs semmi csodálkoznivaló, hogy az 1918-ban a győztes hatalmak által megnyomorított Ausztria, most a szomszédos német nagyhazára akar támaszkodni.” A rádió hűségesen közvetítette a Reichben kidolgozott propagandát, amiben Hitler, mint egy jószágos atya jelent meg. Megfedtte Csehszlovákiát, amiért az nem vette figyelembe a népek önrendelkezési jogát - persze a Szudéta németekre gondolt -, ezért ő feléjük nyújtja óvó kezét. Helyi csahosa, Konrad Heinlein és a Szudéta Német Párt tömegtüntetésekbe kezdett a német autonómia érdekében.

- Önök, gróf úr, nem gondolkodtak az autonómián? – kérdezte a doktor.

- Gondolkodtunk és érveltünk is mellette. Számtalanszor végigjártam a magyarlakta területeket, láttam mi a valóság és arra jutottunk, hogy a Csehszlovák Köztársaságon belül, az autonómiák megadásával élhetnének élhető életet a németek, magyarok, szlovákok, ruszinszlovákok, de a Szudéta németek és a szlovákok tovább mentek. Pontosabban továbblétkézték őket. Ekkor ismertem fel a Pokolfajzatot!

- Mi Kijevben nem tudtuk fogni a német adókat - mondta némi huncutsággal Stern doktor -, de bizonyos hírek azért érkeztek! Bár kijelölt bőrünkre ment a vásár, de meg kell hagyni; ügyesen csinálta! Propagandájuk elképesztően jól működött!

- Kétségtelen doktor úr! Mifelénk az a mondás járja, hogy amit az ember nagyon sokszor hall, azt egy idő után el is hiszi. És Belzebub tudta ezt! Szövegírója azt is tudta, hogy miként kell olyan mondatokat összerakni, amiből a rokon is értsen! Szeptemberben a Szudéta németekről azt harsogta: „Ha ezeknek a szerencsétlen üldözötteknek nem lesz senkijük, aki megvédje őket a csehszlovák elnyomástól, én leszek az, aki segítségükre sietek!” Milán Hodza miniszterelnök meg azzal nyugtatott bennünket, hogy készülöben a kisebbségi törvény, amely orvosolja a sérelmeket. Beneš köztársasági elnök úr inkább kerülte e kínos kérdést, ehelyett kenetteljes hangon azt a kívánságát fejezte ki, hogy: „Lehet-e szebb feladata minden polgárnak, mint az, hogy dolgozzék és küzdjön a csehszlovák állam boldogságáért!” Svájci minta!, nesze neked. A Reich rádiójától fellelkesült Heinlein-párt bevetette az ütemes szöveget: „Wir willen heim ins Reich!” (Haza akarunk menni a Birodalmunkba!) Ekkor keresett meg Heinlein azzal, hogy a Magyar Párt csatlakozzon harcukhoz, mert Hitler lesz az, aki felszabadítja a kisebbségeket, ő fogja lehetővé tenni, hogy a magyarok kivívhassák a trianoni szerződés revízióját. Én azt feleltem:

- A Magyar Párt nem csatlakozik a Szudéta-németek küzdelméhez, amely egy új világháborút robbanthat ki. Amennyiben a magyarok is csatlakoznának, Hitler a mi protektorunkká is kinevezhetné magát s azzal az ürüggyel támadná meg Csehszlovákiát, hogy a magyarok segítségére kell sietnie. Ezt mi semmiképpen sem akarjuk! Nem akarjuk egy új háború árán elérni a trianoni szerződés revízióját. Mi békés revíziót akarunk, amit demokratikus úton kívánunk elérni.

- Ön pacifista, Esterházy képviselő úr! - dörögte Heinlein, majd így folytatta; - Pacifista törekvéseivel soha ebben az életben nem fogja elérni a revíziót!

- Minden magyarnak több haszna lesz belőle, ha nem kapja meg a revíziót, mintha kieroszakolna egy második világháborút! - feleltem.

- Képviselő úr, jól jegyezze meg: csak az erő számít! Akinél az erő, annál a hatalom, akinél az erő, annál az igazság! A többi csak lírai ömleny! - fejezte be Heinlein és távozott.

- Most is így látja ezt, képviselő úr? - kérdezte ironikusan Stern doktor.

- Doktor úr! Hallott már maga igazságos háborúról? *Egy vérfürdőnek lehet igazsága?* Nem lehet! Chamberlain sem remény nélkül száguldozott London, Obersalzberg és Godesberg között, hogy egyességre jusson ezzel a falánk hazudozóval, aki az éteren át azt üzent: „A szudéta vidék az utolsó területi követelésem Európában! Nekem nem kellene a maguk csehei a Reichben, Beneš úr én csak a németeket akarom az Önök uralma alól felszabadítani és biztosak lehetnek afelől, hogy ha ez nem megy másképpen, akkor magam megyek értük!”

- A felszabadításokkal párosuló önállósági törekvések mindig bajosak!

- Tudja doktor úr, sokat töprengtem a csehszlovákokon. Az egyszerű gondolkodás tán azt sugallná, hogy - úgymond - ilyenek ők, nem hibátlanok. Ezzel ugyan még semmit sem mondtunk, ám, ha a történelem egyéb földfoglaló nemzetállamait is sorra vesszük, azt látjuk, hogy az államisággal együtt járó önmeghatározás mindig elkülönülést is jelent. A születő nemzetek tán mást nem is tehetnek, mint csak *valakik ellenében* meghatározni önmagukat. A csehek és a szlovákok létszáma elegendőnek mutatkozott az önálló nemzetállamisághoz, de nem voltak annyian, hogy a kisebbségeket befogadják. Arról nem is beszélve, hogy múltjukban még megközelítően sem rendelkeztek hasonlóan zseniális uralkodóval, mint amilyen a mi Szent István királyunk volt. Tudja, mifelénk az egyszerű nép úgy tartja, hogy „amibe nem fogtál bele reggel, azt délután már ne kezd el”! Mi, magyarok, nem vagyunk máról holnapra keletkezett nemzet!

- Ám a világ mégiscsak túlment az önök bölcsességén, hiszen Chamberlain, Daladier, Hitler és Mussolini Münchenben megkötötték egyezményüket, amely kimondta, hogy a német

többségű Csehszlovák határvidéket október közepéig át kell adni Németországnak. Az egyezmény melléklete leszögezte, hogy a magyar és a lengyel kisebbségek problémáját az érdekelt kormányoknak 3 hónapon belül meg kell oldania. Európa rádiói egybehangzóan hangsúlyozták, hogy az a kisebbik baj, hogy Csehszlovákiát megfosztották határmenti területeitől, hisz sokkal nagyobb baj lenne egy következő háború kirobbanása. A világ fél szemét behunyta, csodában hitt és nem látta őt, a Fenevadat, aki a Sasfészek magányában hisztérikus nevetésbe kezdett. – mondta Stern doktor.

- Megvallom: az én lelkemet is eltompította az örömrész, hogy a Felvidék végre visszakerül méltó helyére, Nagy-Magyarország északi pólusára, becsületében helyreállítva. Persze Beneš úr felháborodott: „Rólunk – nélkülünk!”, kiáltotta. Keserűen mosolyogtam magamban, mert 1919-ből ismerős volt az érzés, s ha úgy vesszük, hát a csehekkel most szóról szóra ugyanez történt. Újra kitűzték az eddig tiltott magyar zászlót s az emberek zöme abban bízott Istenhez fohászokodva, hogy az elcsatolt területek hamarosan visszakerülnek Magyarországhoz. Aztán október 6-án a kommunisták kivételével valamennyi szlovák párt képviselője Zsolnán elfogadta „A szlovák nemzet manifesztumát”, amely deklarálta Szlovákia autonómiáját. Megalakult a második Csehszlovák Köztársaság: Cseh-Szlovákia. A németek és a lengyelek elcsatolódtak, és ezzel elindult a bomlás folyamata. Megvalósult hát a nemrég elhunyt Hlinka atya álma: a függetlenség. A térségben megjelentek a Csehszlovákiából idehozott Karpathendeutsche Partei legelszántabb pártemberei, akik vad tüntetéseket szerveztek, követelve, hogy Pozsony csatlakozzon a Reichhez. A szlovákok ettől megrettenve azért vonultak fel, hogy a város megmaradjon a cseh-szlovákiai keretek között, ugyanakkor a magyar lakosság azért lelkesedett, hogy Pozsony Magyarországhoz csatolódjék.

- Ezt hívják kis közép-európai viresaftnak! – mondta gúnyosan Stern doktor.

- Hát az volt, mostanra akár mosolyoghatunk is rajta, de akkor kénytelen voltam rádióüzenetben nyugtatni véreimet. „Ezt a problémát a cseh és magyar kormánnyal folytatott közvetlen tárgyalásokon fogják eldönteni. Nem kételkedem abban, hogy ezek a tárgyalások a többségi magyarlakta vidékek Magyarországhoz való visszacsatolásával fognak végződni. ...Köszönjük meg Istennek, hogy meghallgatta húsz év óta Feléje szálló imádságunkat. És várjuk ki a legnagyobb csendben és bizalommal a közeljövőben megtartandó tárgyalások eredményét, amelynek reménységgel nézünk elébe.” A komáromi tárgyalás azonban eredménytelenül végződött. A magyar kormány a kudarcok miatt a müncheni egyezményt aláíró nagyhatalmakhoz fordult, hogy döntsenek - helyettünk! Mussolini Ciano-t, Hitler Ribbentropot delegálta és 1938. november 2-án, Bécsben döntöttek. Beneš elnök lemondott és repülővel külföldre távozott.

Még itt, Bory börtönének szabaduló zárkájában is újraéled testemen az izgalom, amit akkor a rádiókészülék mellett kuporogva éreztem, miközben vártuk a híreket, amelyek egyre késnek. Végre a budapesti rádió közölte, hogy megérkezett a bécsi jelentés és Imrédy Béla magyar miniszterelnök fogja azt közölni. Megindult hangon sorolta a következő városok nevét: Beregszász, Losonc, Ipolyság, Léva, Komárom, Dunaszerdahely és Somorja visszakerültek Magyarországhoz, míg a két vegyes lakosságú nagyváros közül csak Kassa, de Pozsony Szlovákiában marad.

Képzletben újra végigtekintek a térképen: látom Magyarország fölött a bölcsőt, amiben Szlovákia fekszik és szívemet bal felől a bánat, jobb felől az öröm tüzei. Boldog vagyok, hogy visszakerült hazámhoz 11 ezer négyzetkilométer és a magyarok többsége. Bánat szomorít, hogy valamennyi magyar képviselőtársam a budapesti parlamentet fogja gazdagítani, csak én - Újlakon lévő családi birtokom okán -, csak én maradok egyedüli magyarként a pozsonyi diétában. Vidékem szerte, pedig mintegy 70 ezer magyar ajkú.

A bécsi döntés ismét figyelmen kívül hagyta a népek önrendelkezési jogát és a valóságos etnikai határokat, mivel nemcsak tiszta magyar vidékeket csatolt vissza, hanem pl. Surányt és Komjaticét is. Előre látható volt, hogy ez megint elmérgesíti a magyar-szlovák

viszonyt. Próbáltam a magyaroknál közbenjárni, hogy gyakorolják a keresztényi nagylelkűséget és adják vissza Surányt és Komjaticét a szlovákoknak, de azt a választ kaptam, hogy Magyarországot Trianon oly nagy területektől fosztotta meg, hogy most aztán egyetlen centiméterről sem mondanak le abból, amit a bécsi döntés visszaadott. Így nem maradt más választásom, mint amit Horthy Miklós Kassára történő bevonulásakor - mint a város képviselője -, fogalmaztam meg feléje. Kértem, hogy biztosítsák majd a Magyarországra került szlovákok irányába mindazon kisebbségi jogokat, miket mi „ideát ragadt” magyarok ugyancsak elvárunk a szlovák kormánytól. Horthy azt felelte: „Szent István évére esik a magyar igazság győzelmének első reménye. A nagy király hagyományaihoz képest, az elgondolásainak szellemében fogadjuk az új határokon belül nem magyar fajú testvéreinket is... A magyar kenyér mellett a magyar szívek szeretete várja itt őket. Ez biztosítja részükre nyelvük és kultúrájuk teljes szabadságát.” Hát nem így lett. Hiába referáltam a kormányzónak és a miniszterelnöknek. Surányban lövés dördült s egy fiatal szlovák hullt. A híradások megteltek Magyarország iránti gyűlölettel. A közelben a Fenevad tenyerét összecsapta!

1939. január 21-én Jozef Tiso miniszterelnök kormányprogramot ismertetett. „Ezeréves szünet” után újra kivívott nemzeti jogokkal Szlovákia a maga létét „a régi cseh módszerektől eltérőleg... nem a rendőri brutalitásra akarja alapozni, hanem a tiszta erkölcs a szociális béke és igazságosság elvein kívánja felépíteni”. A kisebbségi lét vonatkozásában a viszonyosság elvét hangsúlyozta, a zsidókérdésről meg azt mondta, „e kérdés megoldása elől a kormány nem térhet ki, de e tekintetben a kormány nem akar idegen minták után igazodni”.

A pozsonyi német párt egyre aktívabb lett. Terjesztették a Stürmer és a Schwarzer Korps újságokat, a német házak ablakaiban megjelent Hitler fényképe, a falakon horogkeresztes zászlók lobogtak. A Magyar Párthoz is odadörgölöztek a hitleristák, mire azt feleltem: „A nemzetiszocializmus tisztára német termék, melyet a Magyar Párt sohasem fog elfogadni. Mert az igaz magyar szellem teljes hűséget kíván tőlünk a keresztény és a demokrácián alapuló ideológia iránt.” A Tiso vezette kabinet betiltotta a magyar színek használatát, a himnusz éneklését, a magyarországi lapok forgalmazását és nem ismerte el a magyarok egyenrangú helyzetét Pozsonyban.

Tekintetemet oldalra fordítom, mellettem Petár mellkasra horgadt feje, szájából a szabadság álmának édes nyála csorran. Feledtünk sápad a sötétség, tán virrad már és elindulhatunk. Elindulhatunk-e, s ha igen ugyan milyen országba?

Milyen az a haza, amit a korábbi vezetés teljes egészében átengedett Hitlernek, aki először csupán Szlovákia és Csehország különválását követelte: „Amennyiben ezt nem teszik, ellenségnek tekintem Önöket, azaz a Reichhez csatolom Nyugat-Szlovákiát és az ország többi részét a szomszédai között osztom szét. Szlovákia tehát meg fog szünni. Ellenkező esetben, ha a szlovákok önként különválnak a csehektől és jószántukból kikiáltják az önálló szlovák államot, akkor legnagyobb jóindulatomra számíthatnak és én meg fogom védeni Szlovákiát mindentől, ami fenyegetheti.”

1939 márciusában aztán a szlovák állam miniszterelnöke, Tiso atya Berlinbe szárnyalt, hogy Hitler támogatását kérje az önálló Szlovákiához. Rádióon jött a hír, hogy másnapra összehívják Pozsonyba a parlamentet. 1939. március 14-én első alkalommal tűnt el a térképről Cseh-Szlovákia és megszületett az önálló Szlovák állam, amelynek alkotmánylevele bevezette az egypártrendszert. Hlinka atya 1936-ban szétkiáltott öntömjénezése megvalósult: „Én vagyok a szlovák Hitler. Én itt olyan rendet teremtek, mint Hitler Németországban... mi szlovákok keresztények és nacionalisták vagyunk, katolikusok, fasiszták, és polgáriak vagyunk és ha nem áldozunk föl mindent ezekért az ideálokért, akkor a bolsevizmus széttapos minket”.

A félfordulat egészbe fordult. A „Gardista” című lap írta: „Követeljük a csehek kitelepítését, a zsidók deportálását, a cigányok összefogását és a magyarok jogfosztását.” Én azt feleltem: „Erőt ad nékem annak tudata is, hogy mi, szlovákiai magyarok, csak a törvény, a

jog és az igazság fegyvereit visszük harcba, a velünk itt együttélő nemzetek egyikét sem kívánjuk megrövidíteni, sőt legfőbb törekvésünk, hogy mindannyiunk boldogulását biztosítsuk, mert egyedül csak ez szolgálja teljesen azt a békét, amelyet ma mindenki áhítva áhítozik”.

Szeptember 1-jén reggel, Hitler hangja ordított a hangszórókból Pozsony utcáin. Bejelentette, hogy seregei reggel 5 órakor átlépték a lengyel határt és gyorsan haladnak az ország belseje felé. Megirigyelve a hitleri villámháborút, 12-én a Vörös Hadsereg is bevonult Lengyelországba, hogy „fenntartsa a rendet a széteső országban”. Alaposan tette, mert Katynról a világ sokáig mit sem sejtett.

1939 novemberében Tiso atya a Szlovák Állam elnöke lett, aki kormányával nem győzte ünnepelni a németekkel való nagy együvé tartozást, hisz Szlovákia független lett s olyan legyőzhetetlen erő védelmezi, mint Németország. A terjeszkedő háborúban egyik oldalon felfalták Dániát, Norvégiát, Belgiumot és Hollandiát, a másik oldalon Litvániát és Besszarábiát.

- Hitler és Sztalin, más-más uniformisban, de egyformák voltak. – hallom a múltból Stern doktor hangját. - Az egyik Sátán volt a másik Belzebub!

- Így van. Lengyelországi rokonaim révén korán értesültem az „újjogány” internálásokról, Dachauról, míg odahaza egyelőre csak munkatáborokról beszéltek.

- És maga, a maguk pozsonyi parlamentjében nem szavazta meg a zsidók deportálását? - fordult hozzám Stern doktor, aki akkor valami elképzelhetetlen bonyolult szövetkezés révén két deci kecsketejet is hozott.

- Így van doktor, pontosabban így is van! 62-en voltunk, de miként válságos helyzetekben az lenni szokott, néhányukat „üldözte a természet”, ha érti, amire gondolok!

- A pokolban vagyunk, nem kegyes helyen! Szóval beszartak? – kérdezte szigorúan Stern.

- Hát szükségét érezték a dolognak, ezért néhányan a mellékhelységekre távoztak, de akik benn maradtak, azok bizony „igent” mondtak.

- És maga, maga magyar gróf! Miért nem mondott igent? – Apró kecskeszakálla remegett.

- Ennek legalsóbb oka, hogy Magyarországon 1091-től 39 zsidótörvény volt hatályban. Abba kéne hagyni!, gondoltam. Felsőbb oka, hogy hívő keresztény és demokrata vagyok. Miként az uraknak mondtam: „Veszélyes útra tért a szlovák kormány akkor, amikor a zsidók kitelepítéséről szóló törvényjavaslatot benyújtotta, mert ezzel elismeri jogosságát annak, hogy a többség a kisebbséget egyszerűen kiebrudalhatja. Tudom, hogy a törvényjavaslat nagyon sok szlovák képviselőtársamnak nem fekszik, de ezek pártfegyelemből nem mernek fellépni a javaslat ellen. Én ellenben, mint az itteni magyarság képviselője leszögezem ezt, és kérem tudomásul venni, hogy azért nem szavazok a javaslat mellett, hanem ellene, mert mint magyar és keresztény és mint katolikus a javaslatot istentelennek és embertelennek tartom.”

- Erre mit válaszoltak? – kérdezte a doktor.

- Hörögtek egy kicsit, két szlovák képviselő inzultált, zsidóbérenceztek, meg kommunistáztak, ám hogy minden világos legyen, Adalbert Tuka a következőket nyilatkozta: ”A Szlovák Néppárt magáévá teszi nagy szövetségesünk, a Führer ideológiáját, a nemzeti szocializmust.” Hitler, Európa házmestere, azonnal utasította is Tiso elnököt: „Szlovákiát teljesen zsidótlantani kell. Ha Szlovákia ezt visszautasítja, a legrosszabbra számíthat részemről!”

- Akkor maga is végképp ellenséggé vált!

- Ők tettek azzá. Miként az ókeresztények útjuk során, úgy én is; utam során finoman felrajzoltam a hal jelét, ezzel próbálva kivezetni Istenben és emberségben hívő testvéreimet. A hal testébe a kultúra kódjeleit rejtettem: debreceni nyári egyetem, Szlovenszkói Magyar Kultúregyesület, Magyar Házak megnyitása, Madách Könyvesház megalapítása. Közben bőröndnyi hamis és valós papírokkal mentettem, akit menteni rendeltetett velem az Úr. Budapesten lefogott a nyilas gittegyelet süvítő terrorja, Pozsonyban a Gestapo keresett.

Egyszerű magyar családok bújtattak s minden imádságos percem, amit a Magasságbelivel töltöttem, annak reményével volt teli, hogy jöjjön, jöjjön egyre gyorsabban a bolsevik sereg, mert minden ideológia csak jobb lehet, mint a fasizmus. Tény azonban, hogy amíg én nem szavaztam meg a zsidótörvényt és ezért halálraítéltek, addig a falkával együtt üvöltő Martin Sokol házelnököt öt évvel jutalmazták.

Szétnézve Bory börtönének szabaduló traktusába hajított embertársaimon, a sírgödörből visszarántva, már csak egy elégtételelem maradt: közel az Úrhoz és sorsom földjéhez, hamarost megtérek az Örökkévalóságba. Dolgomat bevégzetlenül hagyva távozom, de tudom, hogy amit a kassai program, a dekrétumok kimondtak, az egy hosszú, alattomos mérgezést indít el a medencében. A méregcseppek száma százon fölül. Mindjük úgy indul, hogy „a németek és a magyarok és a szlovák nemzet árulói”. A mondatok végén csupa tiltás és jogfosztás - az állampolgársági jogok megszűnéséről. „A magyarok vagyonának állami felügyelet alá helyezése; a magyar közalkalmazottak elbocsátása, nyugdíjuk megvonása; a magyar nyelvhasználat betiltása, a magyar hallgatók kizárása az egyetemekről; a magyar kulturális, társadalmi egyesületek feloszlata, vagyonuk elkobzása; a magyarok házaikból, lakásaikból kártérítés nélküli kitelepítése; a magyar bankbetétek befagyasztása; a közhivatalokban a magyar nyelv használatának tiltása; magyar könyv, újság kiadásának tilalma; magyarok rádiótól való megfosztása; magyar ember polgári keresetének megszüntetése; közmunkára bármikor, bárhová, bármennyi időre igénybe vehetők – államérdekből.” E rettenetre pecsétet ütött a potsdami egyezmény, részleteit – probléma-áthárító cinizmussal -; „két érintett állam belügyének” minősítették.

Tapinthatóvá vált a lucskos félelem, amiben középszerű, de uralkodni akaró „londoni és moszkvai emigránsok” gyürköznek egymással az itthon maradt, Hlinka Gárdában edződött hazafiak társaságában. Uralmukhoz térre és bűnösökre volt szükség. A legyőzött Reich és csatlósai adták „a lehetőséget”. A német és magyar kérdés „*végső megoldásával*” lesz elegendő *élettér* és bűnösök is adódnak, akikre rá lehet kenni egy nemzet félelmét, lelkiismeret furdalását anélkül, hogy csorbulna az önérték. Féltek a szembenézéstől. Félelemből másokra testált bűnökből nem születik élet. Gyónás, bűnbánat és feloldozás nélkül mindig marad egy kis piszok, ami üszkösödésnek indul. „A megfélemlítő hatást csak rendkívüli kegyetlenség útján lehet elérni!” – vallotta Keitel tábornok, Hitler kisinasa. „A gyűlöletnek mindenkor a félelem a szülőanyja. Csak az gyűlöl, aki magát gyengének érzi. És azt gyűlöli, akit magánál erősebbnek vél, mert azzal szemben védtelennek gondolja magát, és ebből támad a félelem. Az erős, aki nem fél, sohasem gyűlöl.”

A gyalogmenetek és a vagonírozások újraindultak. Minden új hatalom – egy darabig - kedveli a régi szaktudást. Aztán felszámolja, mert önहितté válik. A németeket északi irányba toloncolták – menjenek csak a birodalmukba. Ha közben, mintegy véletlenül tóhoz érkeztek, hát „megúszatták” őket. Beparancsolták az embersereget, s aki levegőhiány miatt felbukkant azt lelőtték. Primitív bestialitásuk feledtette velük, hogy a Szudéta-németek nem csupán Konrad Heinlein népe, hanem Reiner Maria Rilke, Franz Kafka, Egon Erwin Kisch, Sigmund Freud és Gustav Mahler népe is.

Nincstelen magyarokat cseh-morva vidékekre toloncoltak kényszermunkára, amit hivatalosan munkaerő-toborzásnak neveztek, amihez fegyveres erő bevetése kellett. Kolin, Jicin, Tábor, Bencsov, Pilzen, Pardubice, Zlin nyelte el a 44 ezer „háborús bűnöst”. Sok rémületében eszét vesztett magyar a jeges Dunának ment, hogy ott lelje halálát. A Felvidék módosabb gazdái igyekeztek „kivásárolni” magukat, ez Marcelházán, Martonoson, Hetényben egy tehén árát is kitétte (10-15 ezer korona), ám a dercsikai komisszár csak ezer koronát kért, „s az akció befejezése után titokban elhagyta a falut”. Az ipolyszécsényi komisszár „taxája” 4500 korona volt, s bár a felmentést ő sem intézte el, de megfenyegette az érintett gazdákat, nehogy visszaköveteljék a pénzüket. A félelem ideges hídjain Magyarország felé is elindultak

a kitelepítés vonatszerelvényei, bár magyar oldalról csak háromnegyed részt telítődtek a vagonok a visszavágyó szlovákokkal.

Agyamba égett egy felirat, amit 1945. április 19-én láttam egy ház falán, miközben Gustáv Husákhöz igyekeztem memorandumunkkal, amiben a magyarellenes intézkedéseket kifogásoltuk.

Kto chce vidiet' barbara,
nech si pozrie Mad'ara. (Aki barbárt akar látni, nézzen a magyarra.)

Meglehet, ha nemsokára kitarják a nagy vaskaput s Petár segítségével kitámolygok a rezervátumba, ráébredek, hogy egyedül maradtam, mint gyermekkorom indiánhőse, az utolsó mohikán.

A félig éber, kutyaalváshoz szokott társaim pórusaikon érzik a felpiruló hajnalt. Moccannak, mozdulnak és morranva fogadják a következő napot, amiről még álmukban is azt gondolják, hogy olyan, mint az összes többi. Belső hallásuk már megelőlegezte az ébresztő sípszó visítását, ám ahogy tisztuló tekintetükkel felismerik a másfajta zárkát, a nyitott ajtót; felélénkülnek. Az idegtépő sípszó is megérkezik, de ez az utolsó most másként szól. Nékem is az angyalok harsonáját juttatja eszembe. A kübli körüli tolongás most nélküli a közelharcot, mosolyok és nyújtózkodások fakadnak. Olyanok, mint a szülőcsatornába fordult csecsemők. Még néhány perc s szűk rabságunkat felváltja egy tágabb fogva tartás. Folyik rólunk valami emberhez nem méltó magzatvíz, ami mégis magában hordozza a születés szentségét.

A hajnali udvaron katonai alakzatban állunk, a kapukat kitarják s egy pogány liturgia rendje szerint darálják a neveket. Az emberek sorról-sorra elindulnak a kapu felé, egy részük már túljutott a Rubiconon, amikor éles sípszó tépi szét a Remény völgyének levegőjét. Glatt börtönparancsnok hangját halljuk:

- Esterházy János földbirtokos és Petár Dimov favágó: hozzám!

Odavánszorgunk.

- Maguk ketten nem mennek sehová! Most jött a felső parancs, Prágából! Tovább! – kiabál az altisztnek, aki folytatja a névsorolvasást, majd hozzám fordul: - Megmondtam a testvérenek is, most újra mondom, hogy eszébe vesse: maga innen se élve, se holtan nem kerül ki soha! Lelépni!

„S a téboly egyre élesebb lett
S az egyre több se volt elég.”
(Alekszandr Tvardovszkij)

Postscriptum

„Ez a föld közös hazánk, vállvetett munkával kell tehát hozzájárulnunk ahhoz, hogy közös otthonunk is legyen, ha már a Jóisten egymás mellett jelölte ki földi helyünket, és sorsközösségre ítélt bennünket, azon kell igyekeznünk, mind a szlovák, mind a magyar oldalon, hogy ennek a sorsközösségnek valamennyi következményét levonjuk és életté váltsuk. A jövő fejlődése ebbe az irányba mutat, és csak ezen az úton lehet eljutni az itt élő népek békéjéhez, megelégedéséhez és közös boldogságához.”

(Esterházy János
1901-1957)